

MANIKA

1977

MLADIKA

IZHAJA DESETEKRAT V LETU

1977 LETO XXI. ŠTEV. 6

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Slovenski tabor v Doberdobu	69
Prava kultura je zmeraj opo- zicijska	71
Alojz Rebula: Nad Miramarem	72
Tekmujte s Petrom!	73
Vinko Beličič: Nanj ostaja živ in svetel spomin	75
Milena Merlak: Moje kraljestvo	76
Trn: Pogovor na Judovcu	77
Iz dnevnika mlade družine: Konec šolskega leta	79
Martin Jevnikar: Ameriška domovina	80
Staro in novo o naravi in človeku	81
Š.J.: Če bi Darwin vedel	82
Ivo Jevnikar: Drobci iz manj- šinskega sveta	83
Maks Šah: Majniška dekla- racija in Primorska	84
Antena	85
Ocene	88
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Marij Maver
(odgovorni urednik), Albert Mi-
klavec, Franc Mljač, Sergij Pa-
hor, Danilo Pertot (uprava),
Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago
Štoka, Peter Švagelj, Zora Tav-
čar in Edvard Žerjal (likovna
oprema)

Vsi pisci in uredniki sodelujejo
brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 -
Poduredništvo v Gorici: SKAD
Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pi

Spoštovano uredništvo!

Slovenski javnosti sporočam, da
je prizivno sodišče v Ljubljani znižalo
kazen sodniku Francu Miklavčiču in
esejistu Viktorju Blažiču, ki sta bila
zavoljo člankov, objavljenih v »Zali-
vu«, in Miklavčič tudi zavoljo idej,
izraženih v osebnem dnevniku, ob-
sojena Miklavčič na pet let in osem
mesecev strogega zapor, Blažič pa
na dve leti strogega zapor. Sodniku
Francu Miklavčiču je prizivno sodi-
šče zdaj znižalo kazen na dve leti in
pol strogega zapor, Viktorju Blažiču
pa na štirinajst mesecev strogega
zapor.

Do tega ukrepa je očitno prišlo

sobni časnikar in esejist Viktor Bla-
žič te dni spet v ječo, da prebije
preostanek kazni.

Zato se podpisani obračam na vso
slovensko javnost, na slovenske ra-
zumnike, predvsem na slovenske
pravnike, da se zavzamejo za čim-
prejšnjo osvoboditev obeh zaporni-
kov, ki sta se ravnala po načelih
Splošne deklaracije o človeških pra-
vicah in v smislu Helsinške listine,
to je dveh mednarodnih dokumentov,
ki ju je podpisala tudi Jugoslavija.

Naj dodam, da je Viktorju Blažiču,
ko je 4. maja moral spet v ječo, sku-
pina slovenskih razumnikov poslala
slededečo brzojavko: »V teh težkih tre-

DRAGA '77

ŠTUDIJSKI DNEVI SLOVENSKIH IZOBRAŽENCEV

OPČINE, Park Finžgarjevega doma, Narodna ulica 89

V SOBOTO, 3. IN NEDELJO, 4. SEPTEMBRA 1977

predvsem zavoljo časovne bližine
sestanka, posvečenega preverjanju
sporazuma v Helsinkih, ki bo junija
v Beogradu, pa tudi po zaslugi raz-
nih intervencij, predvsem Amnesty
International, ki se je zelo zavzela
za oba obtoženca. Zato uredništvo
»Zaliva« čuti dolžnost, da se tudi na
tem mestu zahvali vsem zasebnikom
in ustanovam, predvsem Amnesty In-
ternational, za njihove akcije v prid
obsojenima sodelavcema revije.

Kakor pa je lahko vsakdo upravi-
čeno zadovoljen, da je bila po kriv-
nem obsojenima znižana kazen, je
vendar nezaslišano, da po desetih
mesecih samice slovenski kulturnik
Franc Miklavčič, nagrajenec med dru-
gim tudi za zasluge v osvobodilnem
boju, zdaj preživlja svoje dneve v
kaznilnici v Dobu, in da mora spo-

nutkih zagotavljajo solidarnostno bli-
žino številni prijatelji.« Podpisani pa
je Viktorju Blažiču brzojavno naslovil
slededeči tekst: »Na predvečer nove
preizkušnje prejmite izraze globokega
spoštovanja in iskrene pozdrave.«

Boris Pahor,
urednik revije »Zaliv«

Spoštovano uredništvo!

Primorski dnevnik je 18. junija
prinesel poročilo o prvi konferenci
Unije Italijanov za Istro in Reko, ki
je bila tiste dni v Kopru.

(dalje na 3. strani platnic)

SLIKA NA PLATNICI: Prof. Vinko Be-
ličič govori na svečanosti ob odkritju
Goršetovega kipa prof. Jožetu Pe-
terlinu (članek na 75. strani).

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo
5.000 lir, podporna 10.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 —
»Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200
ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev); nakazati na
banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO
CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina
Mladika«.

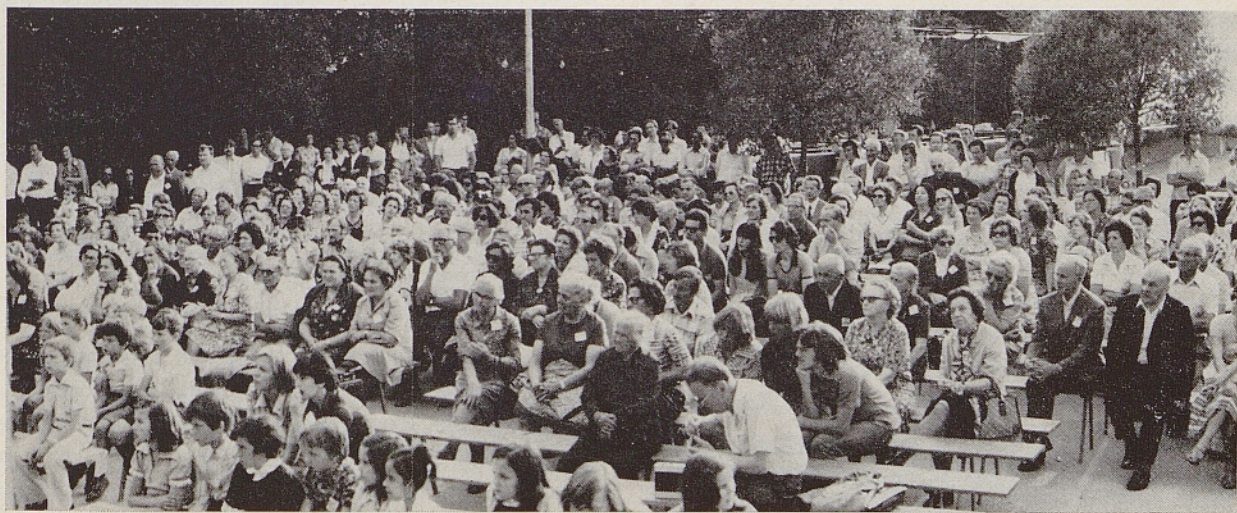
SLOVENSKI TABOR V DOBERDOBU

Tabor, ki ga je 18. in 19. junija priredil Svet slovenskih organizacij (SSO) v Doberdobu, je bil v znamenju dveh jubilejev Vinka Vodopivca: 25-letnice njegove smrti in 100-letnice rojstva.

Program, pri katerem so sodelovali moški zbori Vinko Vodopivec iz Ljubljane, Fantje izpod Grmade in Mirko Filej iz Gorice ter skupina pevcev in godbenikov s Tržaškega s

spevoigro Kovačev študent, je obsegal v glavnem Vodopivčeve skladbe. V okviru tabora je bila zanimiva razstava, posvečena Vinku Vodopivcu, ki jo je pripravil Jožko Kragelj. Na sporedu pa so še bile športne tekme, slikarski ex tempore in prosta zabava z ansambloma Lojze Hlede in Igo Radovič.

Slavnostni govornik na proslavi je bil dr. Zorko Harej, bližnji Vodopivčev rojak. Iz njegovega govora povzemamo nekaj glavnih misli.

Prav je, da je SVET SLOVENSKIH ORGANIZACIJ določil Vodopivčevo proslavo za začetek svojega delovanja in v tem žarkem letnem času, ko vse cvete, živi in raste. Tako poln jasnosti in vedrine je bil skladatelj Vinko Vodopivec, čigar petindvajsetletnico smrti in stoletnico rojstva praznujemo danes tu v Doberdobu.

Njegove umetniške osebnosti, njegove duhovne postavbe ni okrnil čas, ki jadrno hiti mimo nas in

s seboj odnaša dobro in zlo, ne drugi okusi, ne tuji glasbeni vplivi...

Vinko Vodopivec je najbolj znan kot pisec zborovskih pesmi. Nagnjenje k zborovstvu je nam Slovencem naravno dano. Je najbolj dostopna glasbena zvrst, ki se je mogla v večji ali manjši meri uresničevati v dobi, ko je Vodopivec živel in kjer je živel...

Fašizem je dokončno pometel z vsem, kar je

Združeni moški zbori pojò

Bednarik), Gigi (Lojze Bratuž), Polde (Kemperle), Juvančič, Domen in tudi Komel...

Danes lahko občudujemo Vodopivca in njegove sodelavce, zlasti Komela, Lojzeta Bratuža, Laharnarja in že omenjenega asketskega organizatorja Jožka Bratuža, da so v tistih težkih in nevarnih časih toliko naredili, napisali, priredili, zbrali, tiskali in izdali.

Bil je upor proti nasilju, proti tistim, ki so skušali zatreti, kar je bilo slovenskega.

V tisti nesrečni dobi teptanja slovenskih pravic je bil močan duh slovenstva, ki je rojeval slovensko besedo in pesem, se uresničeval v cerkvenih slikarijah Toneta Kralja, pel v cerkvah slovenske pesmi in latinske pesmi v slovenskem napevu, pel po kletah, zakotnih domovih in odmaknjenih zasekih slovenske narodne in umetne pesmi. Med temi so se najpogosteje čule prav Vodopivčeve pesmi...

Primerno je in prav, da se primorski Slovenci z današnjo proslavo poklonimo temu velikemu Slovincu ob 25-letnici smrti in ob 100-letnici njegovega

bilo in je ostalo slovenskega. Slovenska beseda in pesem sta se zatekli v cerkev in tam uporno vztrajali, kakor vera prvih kristjanov v katakombah, in preživeli preganjavce in njih preganjavske nakane.

Naši politični in kulturni predstavniki so se večinoma izselili. Kompaktno so vztrajali duhovniki, ki so jim bolj ali manj anonimno stali ob strani nekateri laiki...

V to svetlo vojsko je spadal tudi duhovnik in skladatelj Vinko Vodopivec, ki ga danes proslavljamo v tem žarkem poznopomladnem dnevu sredi tega čudovitega brstenja, rastja in bujnega cvetenja.

In omenjamo ta živ prizor iz narave, ker je bil tudi Vinko Vodopivec občutljiv za lepoto narave, za naravne pojave, ki jih je radovedno opazoval na svojem domu v Kronbergu, gledal med svojo hojo po vasi v tej mehki in rodovitni pokrajini, ki se vzpenja v lahno gričevje, ter na svojih dolgih sprehodih po Panovcu...

Kronberg je zaradi prisotnosti izvoljenega umetnika zažarel, postal je središče, kraj srečanja in tudi oddiha v tistih tesnobnih in mračnih časih. K njemu so prihajale nekatere vidnejše osebnosti v tedanji Gorici, ki jih Vodopivec v beležkah imenuje poimenoško. kakor so bili Pepi (Jožko Bratuž), Rado (Rado

Slavnostni govornik dr. Zorko Harej

rojstva, ker je bil Vinko Vodopivec osrednja osebnost v glasbi med obema vojnama na Goriškem, ker je s svojo mnogovrstno in izredno bogato dejavnostjo obogatil zakladnico slovenske cerkvene in svetne glasbe, ji dal pečat svoje dobe in značajne poteze Goriške, kjer se je rodil in živel, ker je s svojo osebnostjo hranil slovensko pesem, slovensko besedo in slovenskega duha v mračni dobi fašistične vladavine in s svojimi skladbami zadel čud in značaj primorskega Slovence, da jih je ta osvojil, čutil za svoje, kakor je čutil in sodoživljal in še doživlja Gregorčičeve poezije.

Proslava torej umetniku izbranih vrlin, ljudskemu pevcu in glasniku teženj slovenskega primorskega ljudstva v prvi polovici tega stoletja.

Kovačev študent v izvedbi Tržičanov

Prava kultura je zmeraj opozicionalna

11. maja 1977 je bilo v vili Manin v Passarianu v Furlaniji deželno zborovanje kulturnih ustanov in združenj. Prisotnim, med katerimi so bili tudi Slovenci, je spregovoril tudi dr. Alfeo Mizzau, prisednik za kulturo dežele Furlanije - Julijske krajine. V svojem posegu je pokazal duhovno širino, ki daleč presega politično pragmatičnost, na katero smo navajeni. Zato smo hoteli posredovati našim bralcem nekaj značilnejših odlomkov iz njegovega govora. Ta svobodoljubni glas je sredi rastočega oportunizma vreden tudi slovenske pozornosti.

Nikoli ne bomo zagrešili napake, da bi si kulturo zamišljali kot nekaj homogenega: zakaj enotnost in homogenost sta — vsaj po mnenju tistega, ki sedaj govori — dve kategoriji, ki dušita ustvarjalnost in svobodno izražanje misli.

Kar nas na tem mestu zanima, ni uradna in hegemonistična kultura, saj nas z njo po tisoč posrednih in neposrednih poteh obkladajo množična občila; soočiti se hočemo s samorodno kulturo, s tisto, ki jo je Pascoli imenoval »ustvarjalno seme«; zato smo organizirali to srečanje.

Če hočemo dojeti avtentično kulturno izražanje nekega naroda, moramo dojeti njegove neuradne glasove, ne pa tistih, ki jih posredujejo uradni mikrofoni, ki jih propagirajo uradne akademije ali uradni kritiki.

Vemo, kakor je nedavno zapisal neki kritik, da »je resnična vloga kulture zmeraj bila — in zakaj ne bi to ostala — v opoziciji do politične oblasti: to je opozicija kot kritično udejstvovanje, opozicija kot drža absolutne svobode, brez naknadnih kesanj ali pretiranega čuta odgovornosti, izvirajočega iz političnih ali celostrankarskih vezi. Kjerkoli pride na oblast diktatura, žal prinese s seboj na oblast uradno kulturo. In tam se začne prava vloga opozicionalne kulture, tudi če je preganjana, tudi če je ilegalna«.

Pravi novatorji v kulturi so pesniki, so umetniki, tudi tisti, ki so brez založb, tudi tisti, ki ne dobivajo nagrad, tudi tisti, ki nimajo na voljo kupljene kritike. In kadar njihova prisotnost zamira ali izgine, je to zna-

menje, da zamira ali izginja vitalnost same kulture. Poetizma umira, ko po naših mestih divja nasilje? Pisatelj Domenico Rea odgovarja takole: »Prepričan sem, da kultura mora trpeti. Čimbolj je tlačena, tembolj je kultura sposobna, da izžareva silo, ki je ni mogoče ukrotiti. Prepričan sem, da resnična kultura ne more vzkliti iz razpoloženja nekega optimizma ali površnega navdušenja: lahko se rodi samo iz trpljenja.«

Če se poglobimo v te misli, ni težko priti do nekaterih zaključkov, to se pravi povzeti smernice, ki izhajajo iz deželne kulturne politike in ki slonijo na spoštovanju treh temeljnih pogojev:

- a) avtonomije
- b) pluralizma
- c) spontanosti

Na 10. svetovnem kongresu Mednarodnega združenja za politične vede, ki je zasedal v lanskem avgustu v Edinburgu, je Robert A. Dahl pravilno opozoril na to, »da neki hegemonični režim lahko zavre razvoj nekega pluralističnega ustroja, tako socialnega kakor političnega, s tem, da zatire avtonomijo in da ne dopusti, da pridejo do javnega izraza konflikti in prelomi...« Dahlova teorija, ki jo že sprejemajo vsi, ki vidijo edino izbiro prihodnosti v svobodi in v demokraciji, vidi osnovni problem neke politične in ekonomske ureditve ne toliko v lastništvu kolikor v avtonomiji...

V tem kontekstu mora biti kultura svobodna, da se razmahne, ne pa da hlapčuje neki hegemoniji.

Dr. Alfeo Mizzau med svojim posegom v Passarianu

Nad Miramarom

Gospodu Dušanu Hmeljaku,
slovenskemu zemljaku
na grljanskem bregu

V soju Trojice je bilo, ko smo šli, sredi nedelje,
nasnežene od cvetočih bezgov,
tam pod vrhom junija, ko je inženir Brežnjev
objavljajl novo ustavo v ZSSR:

Oče je rekel BODI LUČ in Sin je rekel GLEJ
PRIHAJAM in Duh je rekel PRIDI

in čutili smo ga Troedinega nad globeljo sinjine
od Miramara na vse strani in v vse možnosti,

v eksplodirajoče zlate šrapnele brnister in v
smrtni vonj rožmarina in v zmagoslavni srh lovorja.

Za koliko desetletij smo sestopili nazaj, v smer
proti križarjenju čup in kresovom sv. Ivana?

Luno je bilo treba še zavzeti, atom je bilo treba
še razbiti, zgubiti vero v kakršenkoli raj na zemlji.

Ali pa je bilo to leto '44, takrat ko je nekdo
prišel čez Kras do roba planote in pogledal dol v
Jadran?

Prvič je takole z visokega videl to brezno sinjine
s školjko Habsburga, z globljim bliskom Miramara
v njej,

po paštnih je mrgolelo krampov in lopat, Orga-
nisation TODT je kopala jarke proti invaziji, Hitler
je še upal,

on pa je gledal dol v oljke in oljke so spregovo-
rile slovensko in ga poklicale.

»Glej, tukajle boš lahko zakotalil nori Planet
kakor razsušen sod dol v Jadran,

potlej pa tukaj med nami vsadil himalajski bor
in grško jelko in abies cephalonica.

V pratišini neba in zemlje, na strmini iz same
luči, s travami do pasu

boš lahko tukajle med nami sadil in cepil, kosil
in gnojil, dajal imena trtam.

Malvazija iz Ronk se ti bo razplodila v sedem
različnih podvrsti, v istrsko in navadno, v staro z
dolгими in s kratkimi grozdi, v kolonkovsko in
Kandijo.

Kosi bodo tu zavijali po kontovelsko, fazani bo-
do takole med poezijo in prozo, srne se bodo hodile
zrcalit v grljanski zaliv,

ure bodo postale spet boginje, dnevi bodo kakor
natovorjeni vozovi in noči bodo iz zelenih perutnic...

Stopi dol v te naše trave, v poplavo grašice, z
vso to zraslo arheologijo,

da spet rešiš srobotu vse te narušene zidine na-
šega kraškega genija, vse te škarpe med parcelami,

da izviješ iz ojstrice vso to lapornato romaniko
in gotiko in renesanso naših Brežincev.

Tu ti bo oljka žehtela kakor plamen, trta bo
poganjala iz stare zaveze s pelodom od Evfrata,
fige - nosečnice bodo omagovale nad vrzelami, po
paštnih bodo češplje kakor strelci, lipe kakor bakle
iz čebeljega ognja.

Šla bo Federativna ljudska republika Jugosla-
vija in Allied Military Government in prišla bo re-
publika Italija,

a ti boš od Pucinumske ceste, od rimskih ce-
sarskih vinogradov tja gor do Kosovelovih borov na
grebenu

ves dan poslušal drugačno dogajanje, govorico
po pravopisu življenja in smrti, v vezavi iz sinjine.

Ali se ti kaj sanja, kako bi bilo tam na robu
paštna, z vsem tistim Sredozemljem pod nogami,

v vonju jagod izpod baldahina garganij, med
svilenimi zastori špargljev reči iz znoja in iz prsti

Slava Očetu in Sinu in Duhu, kakor je bilo v
začetku in zdaj in vselej vekomaj? Pridi!«

Spustil se je dol z grebena. Prišel je. In mi zdaj
skozi lesena vratca zavijamo gor mimo achinidie
chinensis v njegov čas.

Oljki na vogalu je sto let in zadiši po Sionu,
srobot se tepe z vrtnicami, celo robidje bo rodilo
žlahtnino.

»Stopajmo tiho!« reče, ko zaorjemo skozi vijoli-
časte valove grašice gor med paštni.

Prav je tako, stopajmo tiho, kdove kaj utegne-
mo zagledati na obzorju iz klorofila,

kdove kaj utegnemo doživeti v teh travah med
Jadranom in srednjo Evropo.

In res, glej, v zelene valove se na kraju paštna
vplete še neki drugi val,

kožuhast, ognjen, živ se v elegantnem metanju
zadka navzgor odskrava,

gledamo za njim, dokler slovenska srna vsa brez-
brižna do Osima ne potopi gozdne duše v temo
gmajne.

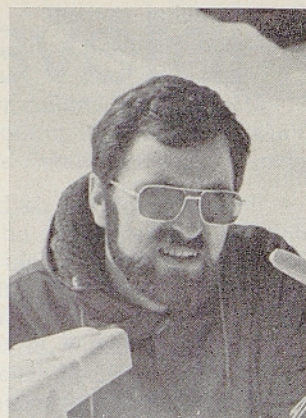
Česnja je stara, vzhodna veja ji je odlomljena,
v duplini ji gnezdiyo šoje,

a zeleni firmament ji je poln črnih zvezd in z vej
nam oči strmoglavljajo v morje.

In med obiranjem, med prekladanjem koša iz
rogovile v rogovilo, poslušamo domačo sago.

V neznanski dalji se pod Alpami zelenkast zari-
suje zavod škofa Antona Bonaventure Jegliča,

TEKMUJTE S PETROM!

Naslov za pričujoči intervju smo povzeli po glasbeni quiz-oddaji za mlade, ki jo pripravlja PETER CVELBAR, eden najbolj priljubljenih sodelavcev med poslušalci Radia Trst A. Peter dolguje svoj uspeh in sloves žametnemu glasu, a ne samo temu, saj je tudi priden, vesten in delaven, do pedantnosti natančen. Zato lahko mirno rečemo in zapišemo predvsem mladim: tekmujte s Petrom — tudi v tem!

Mladika: Peter, vi ste danes eden najbolj priljubljenih »disc-jockeyjev« na radiu Trst A. Marsikdo vas je že primerjal z Marjanom Kraljem, ki vodi podobno rubriko kot vi na ljubljanskem radiu ob nedeljah zvečer. Ne samo med mlajšimi, tudi med odraslimi poslušalci uživate posebno simpatijo zara-

di lepega, uglajenega, vendar ne afektiranega nastopa, zaradi jasnosti izražanja, zaradi duhovitega vodenja oddaje, skratka zaradi vseh tistih lastnosti, ki jih večina današnjega mladega rodu nima, saj se mladi ne znajo izražati, ne znajo slovensko itd. itd. Prepričani smo, da se ne boste prevzeli, če vas nekoliko pohvalimo. A postali ste tako simpatični in priljubljeni, da vam nekaj zaslužene hvale gotovo ne bo škodovalo. Vendar pustimo zdaj to. Kako bi se na kratko predstavili našim bralcem?

Peter: Naj se takoj v začetku spotaknem ob izraz »disc - jockey«. Veste, ta beseda mi pomeni povsem določeno zvrst izvajalcev govornega programa, katerih stil meni ne ugaja. Sicer pa vas verjetno to ne zanima. Naj se vam, kot želite, predstavim. Sem Peter Cvelbar, star 29 let, česar mi nekatere poslušalke nočejo verjeti, rojen v Metliki v Beli krajini.

Nad Miramarom

pomlad brca žogo po dvoriščih in večeri, hladni od Save, spregajo grške glagole.

Neka mlada mati umre pod Čavnom, vzame srce sinu in ga odnese za vselej onstran,

troje žag v Vipavski dolini poje slavo smrekam in hojam Trnovskega gozda,

hudič vzame fašizem in pride goriška fronta in Mi smo Titovi, Tito je naš.

Na ozadju orkestra zavezniških bombnikov brnijo v Milanu stroji v tovarni Innocenti,

a Primorje zakliče v nov čas: Pridi zasadit nad Miramar tri lipe, za vsakega otroka po eno!»

Prišel je. In je tu. In mi zdaj s polno košaro gazimo skozi trave nazaj tja dol,

kjer se na ploščadi pod slamnato streho tram ponuja v pravadno sedenje.

Češnje rubinasto žarijo na razgrnjenem izvodu Die Weltwoche, ko govorimo v neznani slovenščini,

med nas stopi Ura z veliko začetnico, si vrže peplos čez bok in spregovori antično,

da očarani zadrgnemo v palimpsest Teokritovih poldnevov in iščemo kose heksametrov Vergilovih pastirjev.

Poslušamo: »Kje je še kakor tu možno čutiti jutra iz same rose, izpred odkritja bakra?

Kje drugje še kvari kos - huligan z gnezdnom najlepšo trto? Kje še znajo šoje tako pospraviti letino češenj? Kje še srnjaki tako slastno lomijo šparglje?

Tukaj, vidite, je še mogoče videti pristajati in odhajati fazanske boeinge in odzdraviti slovensko Dober dan...«

Pijemo. Ne vina. Nekaj drugega je natočila Ura, utekočinjeno sonce, ono sladko zahajajoče med Piranom in Gradežem,

sonce ne iz enega pramena, ampak iz svežnja zlatnin, ne samo iz sedem malvazij,

ampak še iz vitovske garganije in iz francoskega sauvignona in tokajca in polovnika in rumenega muškata.

Naj pride zdaj dol po pobočju večer, dobri večer Trojice, s slavo Očetu in Sinu in Duhu:

dobro nam bo, saj ne pojdemo sami v noč, v avto si bomo natrgali cvetoče brnistre

in tam na ovinku pri achinidia chinensis še rožmarina in majarona in lovorja.

In miramarska noč bo natankala v motor novega čistega super iz nepozabljene rose.

Opčine, Ivanovo 1977

Če vam nekaj zaupam — rojen sem v zares lepem kotičku Slovenije.

Mladika: Na kratko: vaše življenjske peripetije! Vaša slovenščina ni primorska in vaša izobrazba je gotovo več kot srednješolska.

Peter: Ja, mislim, da bi vam lahko veliko povedal. Naj poskusim lepo od začetka. V osnovno šolo, kot se je imenovala takrat in pozneje osemletka, sem hodil v Metliki. Po končani osnovni šoli nisem vedel, za kateri poklic naj se odločim. Mislim, da je vedno več mladih, ki se težko odločijo za ta ali oni poklic. Največ jih ostane neodločenih ali nepripravljenih. Tako sem končno odločitev o poklicu prenesel še za štiri leta naprej s tem, da sem se vpisal v gimnazijo, ki sem jo obiskoval v Črnomlju. Prišla je matura in z njo odločitev. Odločil sem se za študij slovenščine in nemščine. Toda situacija se je v tistem času spremenila. Zaradi raznih vzrokov, predvsem pa zaradi finančnih, sem moral prenehati s študijem in odšel sem k vojakom. Kasneje sem v Ljubljani izmenjal dve službeni mesti in končno odšel v Nemčijo, kjer sem bil zaposlen kot industrijski trgovec. Da zgodba ne bo preveč dolga — po raznih dogodivščinah sem pristal na Opčinah, kjer sedaj živim.

Mladika: Kako ste začeli na radiu? In kaj počnete sicer?

Peter: Na radio sem zašel čisto slučajno. Prijatelj mi je pripovedoval o radijski reformi, o možnosti, da se lahko zaposlijo tudi zunanji sodelavci. Na vrsti je bil uraden razgovor na radiu sredi decembra 1976 in 1.1.1977 je šla v eter že prva oddaja. Kot vidite, je bilo popolnoma enostavno, brez kakršnih koli komplikacij. Moja »zaresna« zaposlitev je v trgovski stroki. Žal vam o tem ne morem več povedati, kajti marsikdo bi si lahko predstavljal, da si hočem delati reklamo na neprimernem mestu.

Mladika: Kakšna je vaša sodba o tistih, ki se vam oglašajo v pismih in po telefonu? Se vam zdi tako početje resno?

Peter: Nadvse resno. V pismih dostikrat berem: »Saj ni važno, če bom zmagal ali ne. Važneje se mi zdi, da sodelujem, da pišem pisma tebi, da odgovarjam na vprašanja.« To dokazuje, kako važen element je za mladino npr. sodelovanje pri nečem. Zato sem tudi hotel dati mladim v moji oddaji možnosti za sodelovanje. Ko sem dal predlog za uvedbo telefona direktno v oddajo, sem pri tem pomislil predvsem na tiste, ki nimašo volje za pisanje, bi pa radi vseeno sodelovali.

Mladika: Vaše mnenje o naši mladini! Mislim prav o tržaški, goriški...

Peter: Tržaške mladine ne poznam dosti. Vsaj toliko ne, da bi vam lahko podal konkretnejšo oceno mladih. Vendar pa se mi je v zadnjem času izkri-

staliziral občutek, da so precej nezainteresirani za določene stvari. Večina. Se pa najdejo posamezniki, ki bi za določeno stvar dali roko v ogenj; razvijajo svoje teorije, jih ognjevitost zagovarjajo, čez čas pa lahko ugotovimo, da te teorije ne najdejo nobene podpore, ker so bile narejene samo zato, da je bilo lahko za tisto važno okroglo mizo pač nekaj povedano. Kot nekdo, ki je prišel na dan z idejo, da imajo mladi na radiu Trst A v svojem pasu preveč glasbenih in odločno premalo govornih oddaj, ki bi bile posvečene mladinski problematiki. Meni pa moji mladi poslušalci, torej mladina, pišejo, da se jim zdi moja zabavno-glasbena oddaja odločno prekratka — želijo si predvsem veliko glasbe.

Mladika: Poleg tega, kar zdaj delate na radiu, kaj bi najraje delali, če bi mogli izbirati?

Peter: Interesnih področij imam veliko na zalogi. Na primer fotografija. Zdi pa se mi, da bi lahko z velikim veseljem opravljal naprej to delo, ki ga delam sedaj samo izredno. Mislim na pripravljanje radijske oddaje.

Mladika: Kako se počutite na Primorskem?

Peter: Ne morem reči, da se počutim slabo. Če ne drugo, nimam več toliko prehladov, kot sem jih imel včasih. Torej ena bistvenih stvari — zrak, mi na vsak način ugaja in odgovarja.

Mladika: Čutite domotožje po Beli krajini?

Peter: Ne vedno. Od časa do časa pa že. Veste, saj sem vam že v začetku omenil, to je lepa deželica. Žal mi je samo, da v zadnjem času delajo vedno več reklame za to področje. Po radiu in televiziji. Bojim se, da bodo Belo Krajino preveč turistično zlorabili — in potem bo šel čar lepe dežele po vodi. Ne samo zame, tudi za marsikoga drugega.

Mladika: Kaj vas najbolj osrečuje v vsakdanjem življenju?

Peter: Mislim, da smo si ljudje v teh stvareh najbolj podobni med seboj. Če gredo stvari dobro, brez problemov naprej, oziroma če znamo probleme takoj zadovoljivo rešiti, nam da to neko notranje zadovoljstvo. Lep občutek. Tako pridemo do tega, da se moji osrečujoči trenutki v vsakdanjem življenju vrtijo predvsem okrog tistega, kar me veže na poklic. Mislim, da je to povsem normalno, kajti ravno tu nastajajo problemi, s katerimi se ukvarjam najbolj aktivno. Torej mi dajo, ko so rešeni, tudi največ zadovoljstva.

Mladika: Je torej življenje lepo?

Peter: Na vsak način. Vendar bolj kot lepo, se mi zdi življenje zanimivo. Nikoli ne moremo vedeti, kaj bodo prinesli naslednji dnevi; s čim se bomo morali spoprijeti in se boriti za zmago. In ravno to

Nanj ostaja živ in svetel spomin

Glavna dvorana SLOVENSKE PROSVETE v Trstu se od 13. junija imenuje po Jožetu Peterlinu, enem glavnih pobudnikov Društva slovenskih izobražencev, Mladike, Slovenskega kulturnega kluba, Slovenske prosvete in enem glavnih kulturno-prosvetnih delavcev po vojni v zamejstvu sploh. V dvorani so 13. junija zvečer svečano odkrili bronast kip, ki upodablja pokojnika; kip je delo akademskega kiparja Franceta Goršeta, ki je bil pri prireditvi navzoč in je delo tudi osebno odkril. Bronasto oglavje je blagoslovil škofov vikar msgr. Lojze Škerl. Kulturni spored, pri katerem so sodelovali mešani pevski zbor iz Mačkoli pod vodstvom Cveta Marca, recitatorja Livij Valenčič in Gregor Pertot, ki sta brala iz Peterlinove proze ter igralec Jože Kovačič iz Kranja, je uvajal predsednik DSI Sergij Pahor. Svečanosti se je udeležilo izredno veliko ljudi, ki so poznali in spoštovali lik in delo prof. Peterlina. Slavnostni govor je imel pesnik in pisatelj Vinko Beličič. Govor objavljamo v celoti.

Že drugo leto teče, kar je Jože Peterlin v tisti mrzli predpomladni noči brez slovesa odšel od nas. Mnogokaj je bilo zapisanega ob njegovi smrti. Nekoč je menil, da pokojnik ni utegnil gojiti kakega osebnega prijateljstva, ker je bil neprestano v delu in v živem delovnem stiku z množico ljudi. To je res. Jože Peterlin je bil povojnih trideset let med Slovenci v Trstu en sam — tega nihče ne more in ne bo mogel zanikati. To že čutimo: neka praznina, nekak molk je med nami. Ni več načrtovalca, snovatelja in navduševalca, ni več njegove zvočne besede ne zbiralnega žara njegovih oči. Upal bi si reči: ni več neke pogonske sile.

Tekmujte s Petrom!

daje čar življenju. Kar predstavljajte si življenje po točno predpisani poti. Število samomorov bi verjetno zelo naraslo in sicer zaradi dolgočasia.

Mladika: Kaj počenjate v prostem času?

Peter: Ko bi ga imel kaj več, ne bi imel nič proti. Prostega časa imam vedno premalo. Kadar pa si dovolim in si ga le vzamem, kajti prosti čas za razvedrilo si moram vzeti, potem ga rad porabim

Toda ostaja njegov duh, njegov zgled, nanj ostaja spomin. Kaj vse je storil za Slovence v Italiji, odkar je prišel v Trst in mu je bilo tukaj usojeno preživeti drugo polovico življenja, to bo raziskal in popisal zgodovinar. In bo zapisal, da je Jože Peterlin kot iskalec večje svobode, kakor jo je v maju 1945 prinesla Sloveniji Osvobodilna fronta, v avgustu tistega leta iz begunskega taborišča v Monigu skočil pogledat, kako je v Trstu. Videl je, da je polje neizmerno, delavcev pa malo, saj je bila opustošenost po zatohli dobi fašizma in po uničevalni vojni vsestranska. Obvestil je še znance in prijatelje — in v tistem očiščenem, svežem ponevihtnem zraku je začelo na Tržaškem rasti čilo in svobodno slovensko življenje: šole, časopisi, radio, društva, ljudska prosveta, ki je s »slovenskimi večeri« zanesla našo besedo in pesem in sliko iz mesta v okoliške vasi. Treba je povedati, da je bilo sprva okolje deloma nezaupljivo, celo neprijazno. Ampak zastava, ki jo je on nosil spredaj, ni več jenjala vihrati. In tu pojde zgodovinar v podrobnosti.

Jaz pa bi danes rad nekaj poudaril: ogenj navdušenja, iznajdljivosti, sposobnosti in neutrudnosti je dala Jožetu Peterlinu matična domovina Slovenija. V nji je dozorel, da je mogel na primorskih tleh tako večje in uspešno prijeti za vsako delo. Srečala sva se na gimnaziji v Novem mestu. On je prišel tja od vzhoda, iz tri ure hoda oddaljene Bele cerkve, jaz od juga, 30 km daleč iz Bele krajine. Kakšna čudovita leta rasti nas fantov, ki smo dišali po kmečki zemlji cele Dolenjske! Siromašni, a potrpežljivi, podjetni in delavni: šola, kongregacija, društvo Vesna, igralski in literarni krožek, sladkega hrepenenja polne dijaške ljubezni, ki jim je bila tedanja idilična dolenjska metropola s svojo okolico tako naklonjena, pa izleti, poletna taborjenja ob Kolpi, Krki, Savinji. Moji obiski na Jožetovem do-

za izlete v gore ali izdelavo fotografskih slik in fotografiranje. Velikokrat pa čisto enostavno sedem pred svoj akvarij, kot če bi sedel pred televizijski aparat, in opazujem življenje, ki nam je pravzaprav tako tuje in je zaradi tega toliko bolj zanimivo.

Mladika: Bi še kaj dodali k temu, kar ste povedali?

Peter: Ne. Že itak sem se preveč razgovoril o stvareh, o katerih nimam navade govoriti. Zato vam kot običajno želim: vse lépo!

mu v Vinjem vrhu, njegovi na mojem v Rodinah: velika bridkost ob vsakem slovesu, ko sva si stiskala roko in si gledala v oči. Bila sva prijatelja Župančičeve predstave: »On, ti — in na drugi strani magari ves svet!« Ali v svetopisemskem jeziku: »utrjeno mesto«.

Skupaj sva prišla v Ljubljano. Rast v globino, širino in višino se je nadaljevala strokovno na slavistiki, idejno pa na sestankih, tečajih in duhovnih vajah. Znašla sva se med novimi sovrstniki, bilo nas je mnogo, iz vseh slovenskih pokrajin, čutili smo se močni, radi smo se imeli in veliki so bili naši načrti. Dve dragoceni vrednoti sta se nam ukoreninili v dušo: krščanstvo in slovenstvo.

Prišel je čas preizkušnje, toda Bog je videl vsakega posebej in mu je dajal moč, da ostane pokonci, ohrani zvestobo in zavrne skušnjavo oportunitizma. Kar je bilo včeraj laž, krivica in nasilje, ne more biti danes resnica, pravica in svoboda! Jože Peterlin se ni skrival, ni molčal, ni počival, znal je prenesti vsako ponižanje, ni obupaval, ni odlagal svetlega meča svojega uma, ni se omejeval na poklicno delo, zmeraj je bil na nogah, v hoji od enega posla k drugemu. Na eni takih poti je zgaran tudi omahnil.

Njegov odhod je bil udarec po mojem srcu. Končala se je skoraj pol stoletja dolga hoja vstric, skozi smeh in potrnost, skozi uspehe in nerazumevanja, skozi upe in razočaranja — in skozi neomajno vero, da hodiva po pravi poti. Zadnje dobo sva se, obremenjena vsak od svojih let in različno izmodrena od svojih izkušenj, redkeje usedla za pogovor in izmenjavo pogledov, kar je človeško povsem razumljivo. Spoštljiva in trdna notranja zvestoba spominom na najlepše čase in gledanju v iste ideale pa je trajala do konca. Ker sva tako dolgo prenašala iste ali podobne težave, s katerimi naju je preiskušal ta svet, sem ob njegovem odhodu v občutku osamelosti bolj ko kdajkoli prej vzdiknil s Prešernom: »Ni nesrečen, kdor v grobu leži.«

Odveč pa bi bilo z istim pesnikom naročati, naj se ohrani spomin na Jožeta Peterlina. Samo pomislimo, koliko mladine se je trideset poveljnih let vzgajalo in oblikovalo ob njem v šoli, na dramskem odru, v Slovenskem kulturnem klubu, pri Mladiki, v Ukvah, v Dragi! Ta mladi rod bo njegovega duha še dalje vnašal v zavest zamejskih Slovencev. In tako bo spomin nanj ostal na teh tleh živ in svetel.

MILENA MERLAK

Moje kraljestvo

Cvet,
tvoje rumeno cvetenje še danes
bo jutri črno obrobljeno.
Venelo bo, odcvetelo,
odpadli ti bodo dolgi
vijoličasti prašniki:
izvil se bo temnozelen sadež ...
... In spet znova
boš pomladj brstel,
poleti rumeno cvetel,
jeseni temnozeleno dozorel ...

Najraje bi bila za ta svet
le dober duhovni sadež,
le poetično pretresljivi cvet,
saj si ne želim biti kraljica,
nočem vladati nad nikomer,
niti odločati o življenju in smrti.
MOJE KRALJESTVO NI OD NOBENEGA SVETA,
Bivam kot bitje med bitji,
kot stvar med stvarmi,
sem prej ko slej njihov del:
zdaj sem krhek okras kamen,
zdaj rumeno cveteča zel.

Mešani zbor Slovenske prosvete iz Mačkolj je nastopil na svečanosti ob prvi obletnici Peterlinove smrti.

POGOVOR NA JUDOVCU

Nedelja nad prevalom, kjer se s planote odpre zaliv, z belim morjem kockastih stanovanjskih blokov vse gor do Obeliska. Tod je v deških letih še po nedotaknjeni gmajni tekal pisatelj tega mesta in teh bregov, urednik Zaliva, tistega z veliko začetnico, skratka pisatelj, h kateremu smo namenjeni. Spustimo se torej navzdol, obidimo kamniti čebelnjak blokov in jo čez Trstenik mahnimo naravnost na Judovec, kjer nas v zelenem zatišju nad Barkovljami v svoji hiši, kot vedno poln dinamizma in fantovsko razgret, sprejme sredi zmešnjave rokopisov za prihodnjo številko Zaliva... Kdo? Je treba vprašati? Boris Pahor. Pravkar se je vrnil z manjšinskega simpozija v Gorici, kjer je v mednarodni družini ponovno zastavil svoj glas za nas, Slovence v Trstu. Poslušajmo, kaj nam bo povedal o tem in drugem, kar ga boli.

Vprašanje: Profesor Pahor, nastopili ste na manjšinskem simpoziju, ki ga je organizirala Slovenska skupnost v Attemsovi palači v Gorici. Kot podpredsednik »Združenja za obrambo ogroženih jezikov in kultur« imate na tem področju mnogo izkušenj. Bi nam povedali kakšen svoj vtis z goriškega srečanja?

Prof. B. Pahor: Kar se takih srečanj tiče, bi rekel, da je zelo spodbudna ugotovitev, da ne gre več samo za izmenjavo lamentacij, temveč za preverjanje skupnih akcijskih pobud. Tak je bil tudi simpozij v Gorici, kjer so se predstavniki raznih etničnih skupnosti zavzemali za aktivno vključitev v nastajanje nove Evrope. Ta pragmatična nota postavlja omenjeno srečanje v vrsto tistih simpozijev, ki programirajo praktične rešitve za jutrišnji dan.

Vprašanje: V kateri manjšini vidite več vitalnosti? Katera se vam nasprotno zdi manj razgibana?

Prof. B. Pahor: Glejte, v preteklem desetletju se je večkrat zgodilo, da je prav tista skupnost, o kateri smo menili, da se ne bo več prebudila iz zimskega spanja, nenadoma pokazala čudovito vitalnost. Takó na primer Provansalci v Piemontu, takó tudi Grki v Kalabriji. Res je, da je naše »Združenje za obrambo ogroženih jezikov in kultur« s svojimi srečanji v samih gremijih zapostavljenih skupnosti tam sprožilo iskro življenja, vendar je novi duh večkrat presegel naše pričakovanje. Dosti so nam pri tem seveda pomagale publikacije, saj so bile nekatere kar pravo odkritje za italijansko javnost.

Vprašanje: Kakšen vtis Vam daje v tem sklopu slovenska manjšina?

Prof. B. Pahor: Naša skupnost je ena izmed najbolj aktivnih, vendar to predvsem po zaslugi individualnega dela. Kot občestvo pa smo precej apatični. Ko bi naše levo usmerjene organizacije imele nekaj posluha za probleme ogroženih etnično-narodnih skupnosti v italijanski republiki, bi bila lahko naša narodna skupnost ena izmed vodilnih, tako pa se uradni slovenski levičarji zanašajo na vlogo komunistične in socialistične stranke in si pri skrbi za skupno delovanje ogroženih skupnosti lepo umijejo roke.

Vprašanje: Menda Vas ni huje prizadelo to, da »Primorski dnevnik« Vašega goriškega nastopa sploh ni omenil, čeprav je bil po svoji temeljitosti in kulturnem razgledu nad ostalimi?

Prof. B. Pahor: Ne more me osebno prizadeti zadržanost časnika, ki je že zdavnaj razkril, kakšna je raven njegovega narodnega čuta. Hudo pa sem prizadet ob ugotovitvi, da smo se uprli fašizmu in sanjali o svobodi, zdaj pa se gre nosilca našega upora časnik, ki odreka pravico besede vsem drugače mislečim. To je tragika naše tukajšnje narodne skupnosti.

Vprašanje: Se Vam kaj toži po šoli, odkar ste upokojeni? Ali pa Vas dovolj zaposluje kulturno delo?

Prof. B. Pahor: Ker sem predaval o italijanski književnosti, je bilo moje šolsko delo nekako dopolnilo mojega življenjskega poklica. Saj sem tudi v razredu zmeraj skušal komparativno tolmačiti razvoj slovenske in italijanske literature. Priznam pa, da me je tišina, ki je nastala ob odhodu iz šolskega okolja, nekaj časa motila. Podobna je bila negibnemu ozračju pred nevihto. No, nevihta je res prišla, že znani dogodki, ki so sledili Kocbekovemu intervjuju, so me takó prevzeli, da sem na šolo pozabil. Reči pa moram tudi, da se mi po dijakih, kakršne sem zadnja leta imel pred sabo, prav nič ne toži. Trdijo, da so za dialog, v resnici pa bi samo monologizirali! Za dialog pa je potreben študij, potrebne so temeljite priprave, oni pa pravijo, da je to nocionizem in podatkomanija. Res je nazadnje to: dijaki zmeraj manj znajo, takó ignoranten humus pa je kot nalašč pripraven za »revolucionarne« podvige.

Vprašanje: Bi nam malo odpri svoj predal? Kaj trenutno pišete?

Prof. B. Pahor: Dela mi res ne zmanjka! Študiji o Slovencih v Italiji, ki jo je objavila dunajska revija, je sledila dramatizacija *Zatemnitve*, potem je prišel referat za srečanje v Gorici; zdaj je na vrsti izpopolnitev nekaterih konceptov, ki že dolgo čakajo. Obenem sem nabral potrebno snov za nadaljevanje *Zatemnitve*. Ker pa je nadaljevanje tega dela pravzaprav že roman *Onkraj pekla*, sem to zimo nekaj poglavij le-tega predelal, tako da je zdaj pripravljena za novo izdajo. Dela namreč ni že zdavnaj dobiti, ker pa ga mladi ljudje ne poznajo, bom skušal najti sredstva za tisk. Če mi bo krog prijateljev pomagal vsaj kakor pri tiskanju *Zatemnitve*, se bo podvig posrečil!

Vprašanje: Bi nam povedali kaj o prihodnjem Zalivu? Je res, da revija dobiva zmeraj nove sodelavce?

Prof. B. Pahor: Res je; pojavljajo se ne samo novi, ampak tudi dobri, kar je še bolj pomembno! No, ko bi hotel zbrati vse prispevke, ki jih imam rad, da tako rečem, v prihodnji številki, bi ta narasla na 300 strani! Glejte, na manjšinskem srečanju v Gorici sva z Rebulo spoznala nekdanjega visokošolskega profesorja in književnika, ki se je pod italijansko kulturno nadzgradbo začel zavedati slovenskih prvin. Tako sem si zagotovil za revijo prispevek, kakršnih nimamo dosti, tako glede na izrednost problema kakor glede na raven njegove obdelave!

Vprašanje: Sodeč po prispevkih v Zalivu imate tudi številne prijatelje po Evropi?

Prof. B. Pahor: Samo da bi imel na razpolago prevažalski kader — dobil bi esejev, kolikor bi jih hotel. In pri tem mislim na spise, ki obravnavajo

etnično - jezikovna vprašanja iz pravega zornega kota, to se pravi, da jih ne podrejšajo težam o razrednem boju. Če pomislite, da je pred leti celó Sartrova revija *Les Temps Modernes* izšla kar v trojni številki (550 strani) s petindvajsetimi članki o ogroženih skupnostih v Franciji, potem lahko presodite, kako številne so razprave o temi, ki je za nas življenjskega pomena. In ko primerjamo vso to bogato literaturo z našimi publikacijami, se šele zavemo, kako velike reve smo. Saj nimamo na primer niti enega samega dela, ki bi področju francoskega jezika prikazal naš status z zgodovinske in politične perspektive! In ravno pri narodih, ki žive v območju francoske kulture, imamo največ prijateljev: pri Kataloncih, Baskih, Bretoncih, Provan-salcih, itd.

Vprašanje: To se pravi, da je na tem polju dela na pretek?

Prof. B. Pahor: Pa še kako. Razveseljivo pa je, da so se pri nas, kakor sem že rekel na začetku, temu delu posvetili nekateri posamezniki. Tako prof. Samo Pahor v organizaciji, kateri pripadam, tako Ivo Jevnikar pri FUEV. S takimi pobudami se vsaj malo rešujemo provincialnosti, v katero so nas zapeljali ljudje, pri katerih človek ne ve, ali nam bolj škodi njihova ideološka omejenost ali pa njihova gospodovalnost.

Vprašanje: Veste, da so v Ljubljani izšle Kocbekove pesmi? Komaj dve leti po aferi, ki je hotela narediti iz njega največjega razbojnika v slovenski zgodovini?

Prof. B. Pahor: Da, Kocbeku so izdali zbrano delo v dveh knjigah, in prav gotovo je v redu, da so popravili krivico, ki mu je bila storjena, ko ga je slovenski in jugoslovanski tisk prikazoval kot ponarejevalca zgodovine, kot izdajalca in kot človeka, ki je šel na limanice emigraciji — emigracija pa naj bi bil jaz! Ponavljam, Kocbek zasluži, da ga slovenski svet ceni, partijski ljudje pa so še na poseben način dolžni, da ga spoštujejo, ker bi bili brez njega in njegovih kulturno izredno sposobnih krščanskih socialistov za časa osvobodilnega boja v hudi zagati; škoda pa je, da se knjigi pojavljata kot lastavici, ki naj bi bili znanilki pomladi v helsinški jeseni. Kolikor namreč Edvarda Kocbeka poznam, vem, da mu ni vseeno, če v tem času v kaznilnici v Dobu dela v livarni in spi z ubijalci sodnik Franc Miklavčič, ki je zagovarjal vsebino njegovega intervjuja.

To, vidite, tudi meni kazi veselje, ki sem ga doživljal ob izidu sleherne Kocbekove knjige: zavest, da njegovo zadoščenje v tem trenutku ni popolno, in pa misel, kako skažen je duhovni obraz današnje slovenske kulturne srenje. Saj je le-ta pasivno sprejemala moralno linčanje pomembnega predstavnika slovenskega duha, zdaj pa prav tako pasivno in zabubano občuduje še po tiskarskem črnilu dišeči knjigi istega, še pred kratkim izobčenega, avtorja.

TRN

Konec šolskega leta

Konec šolskega leta! Mojca je zaključila prvi razred, Jernej prvo leto vrtca, Boštjan pa bo kmalu dopolnil prvo leto življenja. Ves zadnji mesec se je vrtel okoli teh važnih življenjskih mejnikov. In ob tej priliki sem se znova prepričala, kako nepredvidljivi so otroci, kako te vedno znova presenečajo, v dobrem ali slabem, tako da ne moreš nikoli z gotovostjo predvidevati, kako se bo kaj izteklo. Zaključni nastopi na primer! Na šoli so namreč pripravili predstavo s petjem, deklamacijami in prizorčki, v vrtcu prav tako. Mojčin razred je pripravil prizorček iz živalskega sveta. Mojca naj bi bila veverica, ki v celem prizoru ni rekla drugega kot:

»Zajček, meni pa tako se zdi,
da lisica dela se, da spi.«

Toda znala je cel prizorček na pamet in ga ponavljala od začetka do konca tako dolgo, da smo ga bili že vsi siti. In na tihem se mi je kar za malo zdelo, da ima Mojca tako nepomembno vlogo, samo da tega ne bi nikdar na glas priznala. On pa, ki je bolj iskren, je prav prostodušno izrazil svojo nejevoljo nad tem, da ima Mojca — s takim talentom in spominom! — takšno stransko vlogo, da bi bila prav lahko lisica ali pa — še bolje — zajček! Seveda sem ga prav farizejsko takoj podučila, da ne sme biti tako slepo zaverovan v sposobnosti svoje hčerke.

Prišel je dan nastopa. Menda smo bili starši v dvorani bolj na trnju kot otroci na odru in prav po otročje smo buljili vsak v svojega malega, kdaj bo kaj zinil. V prizorčku Mojčinega razreda je šlo vse gladko, dokler ni prišla na vrsto veverica - Mojca. Menda je tako dolgo ponavljala vse vloge, da je končno pozabila, kaj pravzaprav je. Nastala je pavza, zajček jo je sunil pod rebra in ji pošepetal: »Daj, si ti!« »Aja«, je Mojca pogledala prestrašeno okoli sebe in zdrdrala svoj stavek. On me je pogledal in rekel malo za šalo malo za res: »No, ja, še dobro, da je imela samo en stavek!« Meni pa se je prav v dno srca zasmilila in že sem premišljala, kako bo revica razočarana in kako bo treba zdraviti posledico šoka. Pa je bil hvala Bogu šok le za naju dva, zakaj Mojca je pritekla po predstavi vsa nasmejana in prav nič šokirana: »Ali ni bilo lepo?«

Tudi v vrtcu so imeli svoj zaključni nastop. A medtem ko je bilo urbi et orbi znano, kaj bo pripravil Mojčin razred, je bil Jernejev nastop zavit v

skrivnost. Še Mojci, ki se je na vso moč trudila, da bi izbezala iz Jerneja, kaj bodo deklamirali in peli, se ni posrečilo izvedeti drugega, kot da bi moral peti on sam del pesmice, a v isti sapi že tudi zatrdil, da ne bo pel ne deklamiral, ne sam ne skupaj z drugimi. Moj Bog, le po kom se je vrgel, sem se spraševala, ko sem se z Mojco in Boštjanom odpravljala v vrtec pripravljena na drugi javni »fiasco«. Pa se je spet drugače obrnilo, kot sem pričakovala. Boštjanu, temu zlatemu in nadvse potrpežljivemu sinku, nekaj ni bilo všeč v vrtcu: spustil se je v tako obupen jok, da je prevpil vse nastopajoče. Tako sem ga takoj odnesla iz dvorane in zamudila priložnost, da bi videla, kako je Jernej brezhibno odpel svojo solistično točko. Doma pa ga nisem več preprosila za »bis«.

In še eno presenečenje: to mi je pripravil Boštjan. Ko sem zadnjič tolažila sosedo, ki je bila v skrbeh, da njena prvorojenka pri osmih mesecih nima še nobenega zobka, s tem, da Boštjan še pri enajstih nima nobenega, me je vsa ogorčena prekinila: »Ja, poglej, saj enega že ima! Da niti tega ne opaziš!« ... In res je bilo mogoče videti zobek že s prostim očesom! Saj je res grdo. Mojci pa sem od šestega meseca naprej vsak dan tipala, kdaj ji bo pribodel prvi zobek, Jerneju pa od sedmega meseca kontrolirala spodnjo čeljust ...

ONA

Drobni nasveti

: : *Majoneza* postane redka navadno zato, ker prehitro dolivamo olje. Dolivati ga je treba po kapljicah.

: : *Parmezan* bo ostal več mesecev svež, če ga boste zagreble v sol.

: : *Presoljeno* juho lahko popravimo, če ji dodamo košček sladkorja ter jo še nekaj časa kuhamo.

: : *Čebula* ne bo tako ostra, če jo bomo pred uporabo za nekaj časa potopili v mleko.

: : *Marmeladi*, ki je prekisla, vmešamo malo jedilne sode.

MARTIN JEVNIKAR

Ameriška domovina

Slovensko kulturno življenje v Združenih državah Severne Amerike je bilo že pred prvo svetovno vojno živo in razgibano, saj se je iz avstro-ogrske monarhije izselilo nad 300.000 Slovencev. Najprej so si ustanovili bratske ali podporne jednote, ki so bile zavarovalnice za bolniško podporo, poškodnino in smrt, ker Amerika še ni poznala socialnega zavarovanja. Po statistikah iz leta 1930, preden se je začela velika gospodarska kriza, so imele včlanjenih nad 150.000 rojakov. Najstarejša je bila Kranjska slovenska katoliška jednota, ustanovljena 1894, z nad 200 društv in 30.000 člani. Štiri leta pozneje so ustanovili Jugoslovansko katoliško jednoto, ki je imela enako število društev in 20.000 članov. Leta 1904 je nastala Slovenska narodna podporna jednota, ki je imela nad 650 društev in preko 60.000 članov. Slovenska svobodomiselná podporna zveza je imela nad 200 društev in 12.000 članov. Druge osrednje organizacije so štejele od deset do petdeset društev in so bile krajevnega značaja, omejene na eno ali dve državi.

Društva so si sezidala slovenske narodne ali delavske domove, ki so služili gospodarskim in kulturnim potrebam. Nad vsemi je prednjačil Slovenski narodni dom v Clevelandu z dvema velikima dvoranama in odri, s čitalnico, knjižnico, telovadnico, učnimi sobami in gostilno. O Clevelandu so govorili, da je bil v začetku stoletja bolj slovensko mesto kot Ljubljana.

Brž ko so se Slovenci v novi domovini gospodarsko utrdili in organizirali, so začeli izdajati časopise, ki so jih povezovali s staro domovino. Prvi slovenski časopis v Ameriki je bil Amerikanski Slovenec, ki je začel izhajati 1891 v Chicagu, drugi Glas naroda v New Yorku (1893-1963), tretja Ameriška domovina.

Ameriška domovina je imela najprej naslov **Narodna beseda**, potem **Nova Domovina** in oba lista sta izhajala od 1899-1908. Tretji naslov je bil **Amerika** (1908-09), četrti **Clevelandska Amerika**, od febr. 1919 ima sedanji naslov. Tudi podnaslovi so se menjavali: Glasilo clevelandskih Slovencev in sploh ameriških Slovencev, Tednik za slovenske delavce v Ameriki, Neodvisni časopis za slovenski narod v Ameriki, zdaj je brez oznake, a s podnaslovom Slovenian Daily Newspaper. Izdajali so ga različni lastniki, od 1939 James in Mary Debevec, po moževi smrti 1952 je ostala lastnica vdova. Danes ga ureja Vinco Lipovec, ki je prišel po zadnji vojski v Ameriko. Sprva je bil tednik, potem trikrat na teden, nato dnevnik.

Današnje podobo Ameriški domovini je dal Jaka (James) Debevec, ki se je rodil 25. jul. 1887 v Begunjah

pri Cerknici, dovršil nižjo gimn. v Kranju, kjer je bil njegov stric dr. Jože Debevec, prevajalec Dantejeve Božanske komedije, tedaj katehet, nato se je vpisal na novo ustanovljeno slovensko trgovsko šolo v Ljubljani. Po vojaškem roku je odšel 1909 v Ameriko in se takoj pridružil Ameriški domovini in ji s svojo izredno osebnostjo dal svoj pečat. Bil je zaveden katoličan, Slovenec, demokrat, humanist in prijatelj siromakov. Zavedal se je, da si bodo Slovenci v novi domovini ustvarili dobro ime, uveljavili svojo skupnost in napredovali le tedaj, če bodo izpolnjevali dolžnost do nove domovine in do svojega naroda. Ob njegovi smrti 6. marca 1952 je njegov sodelavec zapisal: »Ni bil samo lastnik, glavni urednik in izdajatelj ameriškega slovenskega dnevnika, bil je najuglednejši slovenski časnikar v Ameriki, središče široko in visoko razpredene mreže zvez in vplivov, z eno besedo, zrasel je v markantno vodilno osebnost svojega časa in družbe. Okoli sebe je ustvaril močno slovensko kulturno središče sredi ameriškega sveta.«

Ameriška domovina ima krog svojih bralcev v prvi vrsti v Clevelandu in v slovenskih naselbinah v državi Ohio, zajema pa celotno Ameriko in je poznana tudi v Sloveniji. Slovenskim naseljencem je razlagala svetovne dogodke in pojasnjevala ameriške razmere. Ker so v duhu in srcu še vedno živeli doma, jim je pripovedovala, kako se godi ljudem v stari domovini. Da bi jim še bolj priključila v spomin kraje mladosti, je ponatiskovala stare ljudske povesti, prinašala dolga poročila iz starih krajev, prav tako pa tudi najmanjše dogodke iz naselbin. Ljudje so se starali, slovenska izobrazba se ni razvila, zato se je moral urednik prilagajati njihovi miselnosti.

Po zadnji vojni se je vselilo v Ameriko kakih tri tisoč novih naseljencev. Ker so bili med njimi predvsem izobraženci in so sprejeli Ameriško domovino za nekako svoje glasilo, so ji dali nekaj novega zamaha. V njej so pisali uvodnike danes večinoma že pokojni: dr. Krek, škof Rožman, p. Ambrožič, dr. Kuhar, msgr. Škerbec, gospodarstvenik Avsenek, dr. Basaj idr. Ker so bili različnih poklicev in izkušenj, so povedali marsikaj novega in svežega. Za kulturna poročila skrbijo: prof. Grum, dr. Ložar, inž. Kregar, dr. Gobec, prof. Sever idr. Leposlovje predstavljajo tamkajšnji pesniki in pisatelji: Mauter, Puš, Jakopič, Vovk, Potokar idr.

Toda tudi Ameriška domovina doživlja usodo ostalih slovenskih listov, ki jih je vedno manj: mladina ne zna več slovensko, zato je v listu vedno več sestavkov v angleščini. Veliko je poročil iz naselbin, spominskih člankov o umrlih in podobnega.

O NARAVI IN ČLOVEKU

Velikanske so razlike med JEZIKI. Tako se v kitajščini »pišem pismo« pravi popolnoma enako kot »pišem pisma«. Kitajščina torej ne ločuje med slovničnimi števili, zato pa se jezik z otočja Fidži lahko ponaša s kar štirimi: ednino, dvojino, trojino in množino.

Kako pa je s (slovničnim) spolum v raznih jezikih? V madžarščini in turščini jih enostavno ni (v turščini pomeni **kardes** tako brata kot sestro, pač pa malajščina in madžarščina razlikujeta med mlajšim in starejšim bratom). Na drugem koncu pozna afriški jezik svahili kar šest spolov (prvi označuje človeška bitja, drugi neživa, tretji rastline... šesti abstraktne pojme).

Kitajščina in jezik Indijancev Sioux razlikujeta med trajno in trenutno posestjo (»Ivanova mati« in »Ivanova knjiga« sta različni »Ivanova«).

V nekaterih avstralskih jezikih števnik prenehajo s »tri«. V dravidskih, sudanskih in avstralskih jezikih obstajata dva »mi«. Prvi »mi« pomeni »mi brez tebe« (n. pr.: »Ti praviš, da je lepo vreme, mi pa, da dežuje«), drugi pa »mi vključno s tabo« (n. pr.: »Mi vsi se strinjamo in se ne bomo več prepirali.«).

Razlikam v slovnica se pridružujejo znatne razlike v pomenih, t. im. semantične razlike. Namesto posameznih barv pozna eden od filipinskih jezikov »osvetljenost« (navadno ji ustreza naša bela in druge svetle barve), »temnost« (po naše: črno, vijoličasto, temnozeleno), »vlago« (svetlozele-

na, rumena, svetlorjava barva) in »suhost« (rjavo-rdeča, rdeča in oranžasta).

Res je, kar pravi jezikoslovna znanost: »Vsak jezik si organizira svet po svoje,« ali kar pravi ljudska modrost: »Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš.«

—o—

Vsa telesa, torej tudi MI, smo sestavljeni iz električno nabitih delcev, pozitivnih protonov in negativnih elektronov. Kako potem, da nas drugi ljudje in ostala telesa električno ne privlačujejo ali odbijajo (vsaj v dobesednem pomenu ne)? Zato, ker je obeh vrst delcev enako mnogo in ker so ti zelo zelo fino pomešani v atomih in molekulah.

Kaj bi se zgodilo, ko bi recimo 10 odstotkov protonov ostalo nekompenziranih? Ko bi na vsakih 100 protonov ostalo v nas samo 90 elektronov? Takrat bi privlačili, premaknili, vzdignili... kaj? Soseđa? Njegovo hišo? Cel hrib? Vse to! Celo zemljo? Tudi!

Za račun ali bolje ocenitev je dovolj poznati pet naravnih konstant in za človeško telo vzeti grobi, a prikladni približek: sto kilogramov vode.

—o—

Kakšna so gibanja plinastega ovoja, ki obdaja skoraj vsako nebesno telo? (po domače, kakšni so vetrovi?). Odvisno, porečete, od marsičesa: kakšno je to nebesno telo (zvezda ali planet), kaj povzroča vetrove (notranja toplota pri zvezdah, zunanja pri planetih) itd. Če se omejimo na planete, bo slika vetrov na njihovem površju odvisna vsaj od teh dejavnikov: od velikosti planeta, od njegovih gibanj, od sestave pla-

netovega ozračja (n. pr. vsebine vodnih hlapov), od njegove razdalje od sonca, od narave sonca samega.

Ali po vsem tem prvotno vprašanje lahko dobi splošen odgovor? Lahko, zato je matematika na svetu. Ta nas pouči: neglede na vse zgoraj naštetе razlike in posameznosti morajo vetrovi na kateremkoli nebesnem telesu imeti vsaj eno »ciklonsko področje«. Pod to besedo razumemo področje, kjer so puščice, ki ponazarjajo smer vetra, navpične: ob njih se zrak dviguje ali ugreza.

Ustreznemu matematičnemu izreku, ki je seveda dokazan, pravijo nekateri slikovito »izrek o KUŽKOVI PREČI«. Predstavljajte si kužka, ki je tako dlakast in ima tako majhne okončine, da je praktično dlakasta krogla. Po tem izreku ga ne morete počesati drugače, kot da ima nekje, pa naj si bo to v eni sami točki, prečo. Enako morajo imeti vetrovi (katerih smer ustreza kužkovim dlakam) neglede na vse drugo nekje ciklonsko področje (kar ustreza preči).

—o—

Tudi to je DVOJEZIČNOST. Ko so Karibi v 14. stol. premagali bojvnike rodu Arawak, so jih seveda pobili in se polastili njihovih žena. Otroci so se najprej naučili obeh jezikov, pozneje pa — in v tem so posnemali starše — so fantje obdržali znanje karibščine, dekleta arawakščine. V nekaterih odročnih predelih Novega sveta se je ta diferenciacija jezika po spolu zavlekla do današnjih dni.

Če bi Darwin vedel

Zapis nam je poslal s prošnjo za objavo bralec iz Gorice. Čeprav je nekoliko dolg, ga zaradi kopice malo znanih podatkov objavljamo. Prepričani smo, da ga bodo bralci z zanimanjem prebrali, tudi če se z njim nekateri ne bodo v vsem strinjali.

V svoji prejšnji, dvojni številki (4/5) je Mladika objavila članek o naravi in človeku. Članke take vsebine vedno rad prebiram, ker vidim v naravi neprenehni čudež življenja. V omenjenem članku je avtor omenil ptička kolibrija, ki ima v svoji družini enega, ki je med vsemi ptiči na svetu najmanjši po velikosti in po teži. Ime tega ptička mi je priklicalo v spomin dogodek iz moje mladosti. Gredeč iz šole, sem nekega dne zapazil pred seboj na tleh ptiča, podobnega lastovki; bil je hudournik. Prijel sem ga v roko, da vidim, kaj mu je, da se me ni ustrašil in pobegnil. Toda komaj sem ga dvignil k sebi, se mi je bliskovito izmuznil iz rok in z vso naglico izginil v daljavo. Do takrat nisem še videl hudournika na tleh, pa tudi vedel nisem, da se hudournik s tal sam ne more dvigniti v zrak. Ta ptič je ustvarjen za življenje v zraku, na tleh bi poginil od lakote. Hrani se z žuželkami, ki jih lovi v letu. Njegove noge so tako kratke in tako nesposobne za hojo po tleh, da ga je znanost vtaknila v družino breznožcev, kar tudi pomeni njegovo znanstveno ime *Apodiformi*. Družina breznožcev šteje dve podvrsti: v eni teh je hudournik s svojimi sorodniki, v drugi pa so vsi kolibriji. Če se kolibri ponaša z najmanjšo težo med ptiči, se hudournik ponaša z največjo brzino. Toda nas zanima tu samo hudournik, to je ptič, ki gnezdi pod korci in tramovi naših streh. Če ga kdo še ne pozna, naj ve, da je on tisti, ki v poletnih večerih v večjih ali manjših jatah šviga po zraku, razigrano vreščoč, hoteč na ta način, tako se zdi, opozoriti nase vse tiste, ki se ne morejo sprijazniti z mislijo, da so potomci opice. Ker hudournik ne more hoditi po tleh, kakor tudi niso mogli hoditi njegovi predniki, je jasno, da se ti niso mogli razviti iz kake po tleh plazeče se živali. Hoteti izčrpno dokazati to trditev, bi zahtevalo obširne razprave, zato se bom omejil tukaj na enega ali dva primera.

Hudournik nima kakor drugi ptiči od štirih prstov enega nazaj obrnjenega, kar je potrebno zaradi ravnotežja pri hoji po tleh, ampak ima vse štiri prste naprej obrnjene, z močnimi kremplji oborožene, da se z njimi oprijema zidov, skal itd. To pomeni, da se hudournik ni mogel razvijati na tleh. Toda evolucionisti so drugačnega mnenja, oni so prepričani, da je imel tudi hudournik nekoč en prst nazaj obrnjen in to dokler je hodil po tleh; od dneva pa, ko je začel letati po zraku, se je tisti prst obrnil naprej, noge pa se skrajšale, in vse to kot posledica boja za obstanek po naukih in izkušnjah Darwina Charlesa.

Pa pojdimo dalje. Mnogo let po tistem dogodku, ki sem ga opisal na začetku, sem nekega večera pred hišo

na dvorišču opazil, da je hudournik, ki je gnezdil pod našo streho, pod noč zapustil gnezdo in ga tisti večer ni bilo več nazaj, kar sem pozneje še dvakrat opazil. Kam neki hudournik hodi ponoči, sem se vpraševal. Nedolgo od tega pa sem končno dobil odgovor na svoje vprašanje. V lepi knjigi *Animali nomadi e migratori*, ki je bila prevedena iz nemščine (Rizzoli 1969, Milano) sem našel tole: leta 1930 je Masson opazil, da so hudourniki zvečer zapustili gnezdo in se vrnili vanj šele drugi dan. Seveda tudi on si ni znal razložiti tega vedenja ptičev. Ista knjiga poroča nadalje, da je v novejšem času švicarski učenjak Weitnauer zaznal na zaslonu radarja odmeve nekih predmetov v zraku. Da bi ugotovil vzroke tistih zaznav, se je dvignil z letalom visoko v zrak in tam gori videl v luči stožca svetlobe šest hudournikov. Še bolj zanimivo pa je, kar piše knjiga *Animali - come sono - dove vivono - come vivono* (Labor 1953, Milan). Bilo je v času prve svetovne vojne. Pilot Guerin se je z letalom dvignil na izvidniški polet 4.500 metrov visoko v zrak in se od tam začel spuščati z ugaslimi motorji počasi navzdol do višine 3.000 metrov, kjer se je zaradi ugodnih pogojev v atmosferi lahko nekaj časa zadrževal. Pa naj govori Guerin sam: »Pihal je lahen veter, na nebu je sijala polna luna, pod menoj pa je plavalo morje oblakov. Nenadoma sem se zavedel, da sem zašel v roj ptičev, ki so stali mirno v zraku, ali vsaj ni bilo opaziti, da bi se vznemirili. Videl sem jih kak meter od letala, pa samo pod njim, kjer so se njihova telesa odražala na belini oblakov. Dvakrat se mi je zdelo, da sem ob nekaj zadel, in ko sem pozneje pregledoval letalo, sem našel v trupu hudournika, samca.« Ni dvoma torej, da hudournik lahko počiva tudi v zraku.

Hudournik spada med ptiče selivce. To so ptiči, ki pridejo k nam spomladi in spet odletijo od nas v jeseni. Tudi v tem je hudournik poseben. Ko pride čas za odhod, se hudourniki, kakor na dano znamenje, ponoči dvignejo 2-3 km visoko v zrak in od tam odletijo proti južni Afriki. To pa je več tisoč km dolga pot. Da jo hudournik zmore, je temu primerno zgrajeno njegovo telo, ki je pravi umotvor aerodinamike. Majhna ploščata glavica in neznamenit vrat tvorita z majhnim ovalnim trupom trdno enoto, ki z lahkoto reže zrak. Peruti so v primeri s telesom zelo dolge in zraščene na močnih mišicah. Da je hudournik postal to, kar je, da je postal sposoben za dolgo pot, so zadostovali trije meseci. To je čas od jajčeca do popolnega razvoja. Če bi se razvijal milijone let, kakor uči evolucionizem, bi v tem času tudi milijonkrat poginil, ker zima pride vsako leto najmanj enkrat. Evolucionizem je lepa pravljica namenjena predvsem naprednim teologom in poštenim znanstvenikom. Kar velja za ptiča, velja tudi za človeka; ni se razvil iz kake živali, ampak bil človek in sicer *Homo sapiens* že od začetka, danes pa, zaradi neke evolucije narobe, je samo še *Homo erectus*, ki ne ve odkod je prišel, ne kam gre.

Š. J.

Drobci iz manjšinskega sveta

POVEST V PISMIH SAMA PAHORJA

Avgusta lani je izšla v Trstu 21 strani dolga razmnoženina v 100 oštevilčenih izvodih z naslovom *La repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche. Racconto storico contemporaneo in forma epistolare*...

Gre za avtobiografski opis bojev, ki jih je imel prof. Samo Pahor v letih 1970-76 za pravico do rabe slovenščine v stikih z upravnimi, davčnimi, poštnimi in policijskimi oblastmi, kot jo jamči 5. člen Posebnega statuta, ki je priložen Londonskemu memorandumu iz leta 1954.

Brošuro je avtor naslovil na vrsto uradov in organov. S številnimi odlomki iz korespondence in ponatisi dokumentov pa prikazuje, kako je bilo v tistih letih z njegovo zahtevo, da bi mogel dosledno izpolnjevati davčne prijave ipd. v slovenščini. Zadnji omenjeni dopis mu napoveduje prisilno izplačilo neplačanih zneskov.

Takó naslovna stran kot vsebina sta sestavljeni deloma šaljivo. Manj zabavno je dejstvo, da Pahorjeve prigode spomnijo bralca, kako je v boju osamljen in kako so vse njegove zahteve jasno utemeljene v meddržavnem dokumentu, kot je bil Londonski memorandum, ki je doživel tako značilno usodo.

O tem, ali ima posebni statut, ki je priložen tej pogodbi, notranjo pravno veljavo v Italiji, so že razpravljali zelo vidni strokovnjaki, rešitve pa so bile kar se da različne. Dejstvo je, da se nekatere upravne oblasti, ki jih prof. Pahor navaja, sklicujejo prav na Posebni statut — od notranjega ministra do uradnikov.

Problemi v zvezi z veljavnostjo teh določil se ne bodo končali z osimskim sporazumom. 7. člen sporazuma sicer pravi, da določila memorandumov »prenehajo veljati«, 8. člen te pogodbe, ki je postala z izmenjavo ratifikacijskih listin notranji italijanski zakon, pa prvič daje vsaj posredno notranjo veljavo memorandumu s tem, da ga omenja in se nanj sklicuje, predvsem pa z nujnim napotilom k temu dokumentu, ko zagotavlja »ohranitev stopnje zaščite«¹ pripadnikov manjšin, ki jo je predvideval Posebni statut, v veliki meri pa ni bila ureničena.

PRED USTAVNO SODIŠČE

Prof. Samo Pahor je doživel zaradi zahteve po rabi slovenščine pred vsemi oblastmi že nekaj sodnih obravnav in tudi kazenskih obsodb. Največji uspeh za vse manjšine v Italiji pa je dosegel, ko je tržaški tribunal 8. marca letos sprožil vprašanje skladnosti z ustavo in deželnim statutom

137. člena zakonika o kazenskem postopku, ki je pod fašizmom zapovedal uporabo italijanščine pri kazenskem postopku. Pahor se je hotel izražati v materinščini s sodniki, nakar je javni tožilec takoj zahteval kazen na podlagi omenjenega člena, sodni zbor pa je ustavil postopek in predal vprašanje ustavnemu sodišču.

Obrazložitev sicer izjavlja, da posebni statut londonskega memoranduma nikoli ni postal v celoti del italijanske zakonodaje, čeprav je bil v marsičem izvršen, in da se Pahor ne more sklicevati nanj. Ob tem pa ugotavlja, da je upravičen dvom o skladnosti tega člena s 6. členom ustave in s 3. členom deželnega statuta. Pri tem pristavlja, da mora biti manjšinska zaščita dejanska, konkretna; da je jasna neenakopravnost med slovensko manjšino ter nemško in francosko; da spada pravica do izražanja v materinščini pred sodnikom med bistvene pravice člana slovenske manjšine v Furlaniji-Juljski krajini (ne le v pokrajini!). Pomembno je tudi priznanje, da omenjeni člen nasprotuje tudi deželnemu statutu, katerega 3. člen kljub splošnosti nima le programskega značaja.

Člen 137 zakonika o kazenskem postopku bi sicer tako ali drugače padel, ker predvideva zakon 108/74, ki je poveril vladi nalogo, da sestavi novi zakonik, pravico do izražanja manjšincev v materinem jeziku, vendar je zelo pomembno dejstvo, da je tržaški sodni zbor sprožil zadevo pred ustavnim sodiščem. S tem je prehitel obljube politikov.

OSTALI PROCESI

Sklep tržaškega tribunala, ki mu je predsedoval dr. Serbo, se je uvrstil med pozitivne rešitve nekaj postopkov proti vidnim Slovincem v zamejstvu v zadnjih časih. Saj ni treba, da gre za kake politične procese — tudi taki manjši sodni postopki so pomembni kazalci stanja v kaki družbi: od stališč javnih tožilcev do obstoja in upoštevanja naprednejše pravne literature.

Gre za razsodbo deželnega upravnega sodišča glede Slovenskega gospodarskega združenja, kar je že bilo omenjeno v *Drobcih*; za oprostitev Izidorja Predana; za poravnavo med župnikom Mariom Garjupom in učiteljico iz Ukev; za oprostitev Gradimira Gradnika v Krminu (pretor je celo zapisal, da bi morali pripadniki varnostnih sil v obmejnih krajih poznati jezike, ki se tam govorijo, tako bi ne bilo nesporazumov); za oprostitev bivšega občinskega odbornika dr. Rafka Dolharja 15. decembra lani v Trstu.

(Dalje na naslednji strani)

Majniška deklaracija in Primorska

Ob izbruhu I. svetovne vojne so daljnovidni politiki vedeli, da se bo v tej vojni in po njej odločala usoda vsega slovenskega naroda. Na Primorskem je za Avstrijo vsako slovensko ali jugoslovansko gibanje pomenilo večjo nevarnost kot pa italijanska iredenta. Voditelji italijanske iredente so kaj kmalu pobegnili v Italijo, sledila je ukinitve lista »Piccolo«, ostal je le še »Lavoratore«, ki je zadobil večji pomen. Vsaka zahteva po preureditvi Avstro-ogrske je bila že izdaja. Slovenci na kaj takega sploh niso smeli misliti in Avstrija jih je ločevala od drugih Jugoslovancev monarhije. Slovenci bi morali na vsak način ostati v nemškem obroču, ali pa biti poteptani v duhu težej »Drang nach Osten« — pritiska proti vzhodu, proti Balkanu. Ob Krek-Koroščevi politiki pa je vedno bolj dozorevala misel o potrebi popolne osamosvojitve Slovencev, Hrvatov in Srbov. Zato so predstavniki iskali zveze, ki bi zajele vse jugoslovanske narode.

Na Primorskem sta prva izrazila nezadovoljstvo nad Avstrijo časniki Andrej Munih in župnik v Slapu pri Vipavi Leopold Lenard. Voditelji tržaških Slovencev so kaj hitro navezali stike s Trumbičem, ki je prevzel predsedstvo Jugoslovanskega odbora v tujini. Ta odbor je zagovarjal načrt o popolni združitvi vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov monarhije s Kraljevino Srbijo. Leta 1915 so se Primorci znašli v začaranem krogu. Na eni strani so že-

leli poraz Nemčije in Avstrije in so v tem videli izhod za osamosvojitve. Na drugi strani pa je visela nad njimi grožnja prihoda Italije. V sovrastvu do Avstrije so nekateri bili naravnost nestrpni nad zavlačevanjem Italije, da stopi v spopad na strani antantnih sil. Preveč so si obetali od italijanske nevtralnosti, za katero je Italija zahtevala Trst, Istro, Gorico, del Dalmacije in Južno Tirolsko. Regent piše v svojih Spominih, da je bila skupina Tržačanov (navaja tudi imena) za silvestrov večer 1914 pri dr. Ferfolji na večerji. »Vsi navzoči moški, razen mene, so si želeli, da bi Italija čimprej napadla Avstroogrsko. Trdili so, da bi bilo tako vojne kot Avstroogrske tem prej konec. Rekel sem tudi, da bo Italija, če stopi v vojno proti Avstroogrski, skupaj z antanto med zmagovalci. Kot zmagovalca pa bo zase zahtevala Trst in ga bo tudi dobila. Na to so mi vsi štirje odgovorili — najglasnejši je bil dr. Ferfolja: "Kaj zato, če Italija dobi Trst, pa naj ga dobi, samo da bi Avstrijo hudič vzel..."«. Da je bila Italija že zgodaj pred vrati Trsta, vsaj politično, priča tudi dejstvo, da se je v Trstu pojavil tajni odposlanec italijanske vlade Carlo Galli. Stopil je v stik s slovenskimi političnimi predstavniki in skušal zvedeti za njih stališče v primeru italijanske zasedbe. Po Galliju bi naj pristali slovenski in hrvatski politiki in se dogovorili o zaščitnih ukrepih za zavarovanje jezika in kulture. (Rimska vlada je že pred I. svetovno vojno priznala slovensko navzočnost v Trstu.) Galli je na sestanku politikom priznal, da Italija name-rava stopiti v vojno proti Avstriji. Če se Slovenci in Hrvati s tem sprijaznijo, jim bodo tudi mednarodno zagotovljene narodnostne pravice. Ko je sklenitev londonskega pakta postala javna, si je Jugoslovanski odbor (Trumbič in Supilo) prizadeval, da ne bi prišlo do razkosanja slovenskega in hrvatskega ozemlja, in menil, naj raje vse ostane v okviru Avstroogrske, kot pa da bi, po njenem razbitju, te zemlje pripadle Italiji. V tem pogledu je prišla prav koncepcija poslancev Jugoslovanskega kluba na Dunaju, ki je 30. maja 1917 po svojem predsedniku dr. Antonu Korošču izjavil in zahteval v znani majniški deklaraciji:

»Podpisani poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, zedinijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje in zahteve svojega enotnega naroda se bodo zavzeli z vso silo. S tem pridržkom se bodo podpisani udeleževali parlamentarnega dela.«

Kakšen je bil odmev te deklaracije po slovenskih notranjih deželah, vemo. Daljnovidni ljubljanski škof dr.

Drobci iz manjšinskega sveta

O tej oprostilni sodbi tržaškega tribunala (*preds. Maltese*), ki je posebno zanimiva, je bilo že več zapisov. Pomemben je zlasti članek dr. *Franeta Tončiča* (*Pacta sunt servanda*, Primorski dnevnik, 16. jan. 1977). Utemeljitev sodbe sicer priznava, da uporaba slovenščine pri civilni poroki ni kazniva, kar je bilo glede obtožbe tudi pomembno, vendar trdi, da Londonskemu memorandumu priloženi Posebni statut nima notranje veljave v Italiji in da je italijanski jezik uradni in obvezni jezik pri obredu civilne poroke (in drugje). To vse dotle, dokler ne bodo izdali zaščitnih norm za slovensko manjšino, ki bi tako uresničile določbe 3. člena deželnega statuta, ki je po mnenju sodnega zbora le načelnega značaja.

Ta stališča sicer niso povsem sprejemljiva, kar so dokazale tudi drugačne razsodbe, vključujejo pa pomembno vabilo sodnega organa zakonodajnim telesom, da končno na zakonodajni ravni začnejo reševati odprta vprašanja manjšinske zaščite naše narodnostne skupnosti.

(se nadaljuje)

Osvobojeni od vrednote?

Pod tem naslovom je verski tednik Družina prinesel pogumen in jasen članek filozofa Toneta Stresa iz Ljubljane o pojavu klerikalizma in sektaštva v SRS, ki imata marsikdaj svoje počelo v teoretski in praktični deformiranosti vrednotenja pojava vernosti v sodobni družbi. Članek, ki je izšel 19. junija, se navezuje na številne zapise in razprave iz zadnjih časov. Kot izhaja iz Knjige '77, št. 5, se je s podobnimi vprašanji ubadal tudi Mitja Ribičič, katerega referat »Vprašanje klerikalizma in cerkve danes v Sloveniji« je »samo za interno uporabo« izšel kot priloga lanske druge številke Varnosti, ki jo izdaja Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS.

Občni zbor SKA

21. maja je bila v Buenos Aires redna skupščina osrednje kulturne ustanove in knjižne založbe slovenskih zdomcev Slovenske kulturne akcije. Med drugim so izvolili novi odbor, ki ga sestavljajo predsednik Tine Debeljak, odborniki Marjan Eiletz, Ladislav Lenček in Lojze Rezelj, nadzorniki in voditelji raznih odsekov.

»Naš praznik«

Sekcija Slovenske skupnosti v Nabrežini je pripravila 2. in 3. julija ljudsko veselico združeno s prreditvijo, na kateri so nastopili znameniti lipicanski konji. Veselica z naslovom »Naš praznik« je obsegala nastop enajstih lipincev na nogometnem igrišču, ostali spored pa se je

odvijal na igrišču športnega društva Sokol. Slavnostni govornik je bil Korošec Filip Warasch.

Ferdinand Kolednik sedemdesetletnik

Znani prevajalec Jurčičevega Jurija Kozjaka in drugih del v tuje jezike duhovnik Ferdinand Kolednik je pred kratkim slavil svoj 70. rojstni dan. Jubilantu, ki živi v Podgorju na Koroškem, iskreno čestitamo!

Letovanje ZCPZ

Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem pripravlja tudi letos poletni tečaj za pevce. Letos bo ta tečaj v drugi polovici avgusta v Moravskih toplicah pri Murski Soboti.

Majniška deklaracija in Primorska

Jeglič je uvidel, da je treba tej parlamentarni izjavi dati široko ljudsko podporo. Jeglič je hotel pridobiti za deklaracijo vse javno mnenje. Obrnil se je tudi na svojega nadškofa, ilirskega metropolita dr. Sedeja v Gorici, da bi dobil tudi njegov pristanek. V svoj dnevnik je zapisal o tem: »Za podpis na izjavo sem pisal metropolitu Sedeju in škofu Karlinu. Poslednji je odgovoril, da dovoli podpis. Metropolit pa je odločno prepovedal, da bi ga podpisal in je bil hud na dr. Srebrnič, ki je podpisal...«. V Sedejevi zapuščini (lastnik nečak Ciril Sedej, kdo pa sedaj, ni znano) so tudi našli majniško deklaracijo s podpisom F.B. Sedej. V postskriptu pa je dodano, da bi jo priobčil, ko ne bi bil nadškof tudi Italijanov. Isti nečak pa poroča, da je nadškof Sedej na Dunaju branil škofa Jegliča, ko so ga začeli napadati zaradi njegovega nastopa za Jugoslavijo (I. Juvančič: Znamenje VI./5-1976). Majniško deklaracijo so poslanci Jugoslovanskega kluba še uokvirili v habsburško monarhijo. Ali je bila to narekovana taktika ali pa resna zahteva po morebitnem trializmu, da ne bi prišlo do razkosanja, kateremu je grozil londonski pakt. Jugoslovanski odbor v tujini je ob kronanju Karla za avstrijskega cesarja in madžarskega kralja izjavil: »Ob uri, ko naši zatiravci polagajo Karlu cesarsko in kraljevsko krono na glavo, slovesno izpovedujemo pred vsemi našimi žrtvami - junaki, da je naš narod odvezan pokorščine in dolžnosti, da so pretrgane vezi s Habsburžani in protestira proti vsem poskusom, da bi nas še nadalje zadrževali v kakorkoli oblikovani monarhiji.«

Za majniško deklaracijo so se po Kranjskem in Štajerskem vrstile množične manifestacije. Na Primorskem

se je med prvimi izrekla zanjo duhovščina črniške dekanije na Goriškem. Deklaracijo so podpisovali: občinski odbori, društva in posamezniki. Na Goriškem je bilo zbranih 49 pol podpisov, podpisovali pa so izjavo tudi številni primorski, zlasti goriški begunci, raztreseni po Štajerski. Podpisalo jo je 28 občin, čeprav je bila Goriška takrat vojno ozemlje in ni bilo mogoče prirejati javnih shodov. V Trstu so sprejeli deklaracijo na shodu 30. maja 1918. V resolucijah so zborovalci pozdravljali delo in zahteve Jugoslovanskega kluba in zahtevali samostojno jugoslovansko državo, konec vojne in pravičen mir. Oblast je shode za majniško deklaracijo začela prepovedovati. Ko je cesar 25. maja 1918 sprejel zastopnike Nemcev in renegovatov Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorske, so Slovenci uvideli, da nimajo od Avstrije kaj pričakovati in da je Avstrija le podružnica Nemčije. Mesec maj je bil za deklaracijsko gibanje najbolj živahen. Odločilni dnevi so se bližali in povsod so začeli ustanavljati pokrajinske odseke Narodnega sveta, ki so ob prevzemanju oblasti opravili pomembno nalogo. Italija se je seveda uprla priznanju Jugoslovanskega odbora v tujini tako, da isti ni mogel predlagati demarkacijske črte, in velik del Primorske je nastopil usodo beneških Slovencev. Zvezna preosnova Avstrije bi bila mogoča samo s pristankom Nemcev in Madžarov. Če bi lahko Južni Slovani dosegli zase tiste svoboščine, kot so jih imeli Madžari, bi lahko dinastijo še dalje priznavali. Toda nepopustljivi vojni dogodki so šli svojo nezadržano pot k propadu monarhije.

Majniška deklaracija je bila manifestacija, izraz in volja, ki so zajeli ves narod. Le posebne okoliščine in fronta so ovirale, da to gibanje ni prišlo povsod do enakega izraza in uspeha. Pripravila pa je tisto razpoloženje in dvignila narodno zavest in zrelost, ki je bila potrebna, da je narod lahko vzel v svoje roke lastno usodo.

Dom Boljunc

V sredo, 4. maja, je Mladinski dom v Boljuncu s kulturno prosvetnim večerom proslavil 6. obletnico delovanja. Nastopili so mladi recitatorji, cerkveni ženski zbor in oktet Majenca. Slavnostni govor je imel ravnatelj Aldo Štefančič.

Ob sklepu sezone DSI

Svojo živahno dejavnost je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu sklenilo 13. junija s svečanim odkritjem kipa in poimenovanjem glavne dvorane Slovenske prosvete po Jožetu Peterlinu, o čemer poročamo na drugem mestu. Prav pa je, da vsaj na kratko in predvsem zaradi kronike zabeležimo zadnje sestanke pred poletnimi počitnicami. Na ponedeljkovem večeru 2. maja je na obletnico strašnega potresa, ki je prizadel Slovensko Benečijo in Furlanijo, predaval Giordano Michelizza - Mihelič. Pokazal je nekaj svojih pretresljivih filmov o potresu. 9. maja so večer posvetili umetnosti Franceta Goršeta. Videli smo vrsto diapozitivov njegovih del,

Manjšine v Sloveniji

Uradni list SRS je objavil daljši dokument o pravicah, ki jih morajo biti deležne narodne manjšine v Sloveniji in njihovi pripadniki. Uradni naziv italijanske in madžarske manjšine v SRS je sicer že nekaj let »narodnost« in ne manjšina, kar naj bi tudi jezikovno odpravljalo manjvrednostne misli, čeprav je beseda precej neposrečena.

† Tone Bitenc

V Ljubljani je 14. junija umrl znani slovenski arhitekt Tone Bitenc. Pokopali so ga 16. junija v Šentvidu nad Ljubljano. Bil je eden glavnih svetovalcev in ustvarjalcev v povojnem cerkvenem stavbarstvu na Slovenskem.

ki jih je komentiral slikar Milko Bambič, in film »Gorše v Kanadi«. 16. maja je o zgodovini tržaškega radia predaval inž. Boris Sancin. Naslednji ponedeljek pa smo lahko gledali film o ekologiji, ki ga je predstavila prof. Marinka Pertot. 30. maja je ob 60-letnici majniške deklaracije predaval o tem važnem zgodovinskem dejanju v slovenski zgodovini prof. Jože Pirjevec. Stojan Spetič je naslednji ponedeljek vodil razgovor o evrokomunizmu. 25. maja pa je DSI pripravilo za svoje člane in prijatelje lep izlet na Koroško v Goršetovo galerijo v Svečah. O dogodku, ki je prerasel okvir navadnega izleta, je poročal Naš tednik iz Celovca.

Politična kazniva dejanja

26. maja je republiški sekretar za notranje zadeve Marjan Orožen odgovoril na delegatsko vprašanje predstavnice občine Ljubljana-Bežigrad o političnih kaznivih dejanjih. Od vseh kaznivih dejanj je bilo lani v Sloveniji po podatkih sekretariata za notranje zadeve le 0,4 odstotka različnih »političnih« kaznivih dejanj, kar je precej manj kot prejšnja leta. »Verbalnih deliktov« je bilo 81,21 odstotka, »sovražne propagande« 18,12 odst., »težjih kaznivih dejanj zoper ustavno ureditev« 0,67 odst. Posebej je Orožen spregovoril o sledečih zapornikih: Franc Srebotnik, Franc Miklavičič, Viktor Blažič, Franc Lužar. Za vsakega je bila podana tudi obrazložitev kaznivih dejanj. Poleg njih je zaradi podobnih deliktov zaprtih v Sloveniji še 13 oseb. Te podatke je objavilo Delo 27. maja letos.

Nagrada Albinu Bubniču

Casnikar Primorskega dnevnika Albin Bubnič je dobil visoko italijansko časnikarsko nagrado za življenjsko delo, predvsem za raziskave o taborišču Rižarni v Trstu, ki so bistveno pripomogle k temu, da se je vršil znani proces proti nacističnim krvnikom.

14.898 splavov

26. maja je bila v Novem mestu tretja seja koordinacijskega odbora za načrtovanje družine pri republiški konferenci SZDL. Razpravljali so o novem zakonu o »pravicah do svobodnega odločanja o rojstvu otrok«, ki začne veljati 1. julija letos. Statistike pravijo, da je bilo leta 1976 v Sloveniji 30.793 rojstev (18 na 1000 prebivalcev) in 14.898 splavov (leta 1975: 30.331 rojstev in 12.336 splavov).

Slovenski kazenski zakonik

S prvim julijem začne veljati v Sloveniji prvi slovenski kazenski zakonik, istočasno bo stopil v veljavo tudi zvezni kazenski zakonik, ki ima ob republiških zakonikih svoje pristojnosti.

Wiesenthal v Ljubljani

Inž. Simon Wiesenthal je o svojem delovanju »lovca na naciste« predaval maja na ekonomski fakulteti v Ljubljani.

V soboto, 7. maja, je Slovenski kulturni klub v Trstu, v katerem se že nad dvajset let zbira tržaška predvsem študirajoča mladina, proslavil dvajsetletnico svojega obstoja. Za to priložnost so sedanjí in starejši člani kluba skupaj pripravili prisrčno prireditev, na kateri so brali iz literarnih del klubovcev. Brali so iz del Brune Pertot, Marije Mislej, Dijomire Fabjan, Jožeta Pirjevca, Draga Štoke, Danila Lovrečiča, Borisa Pangerca, Kondorja... Izbor so podali Livij Valenčič in Matejka Maver od nekdanjih članov ter sedanjí člani Nadjia Fabris, Marko Kandut, Klara Šturman, Stanko Posega, Marijan Brečelj, Anka Peterlin in Marijan Kravos. Nastopil je tudi mladinski zbor kluba pod vodstvom Tomaža Simčiča.

Zbrane člane so v daljših nagovorih pozdravili dr. Drago Štoka in Saša Martelanc v imenu starejših klubovcev ter sedanja predsednica Marija Besednjak. Spored je sproščeno povezovala Maja Lapornik. Klub je pred dvajsetimi leti ustanovil prof. Jože Peterlin.

SKK je sklenil svojo redno dejavnost ob koncu šolskega leta.

Študijska knjižnica v Trstu

V začetku junija se je Narodna in študijska knjižnica v Trstu končno preselila v nove udobnejše prostore v ulici sv. Frančiška. Knjižnica je prav gotovo ena najvažnejših kulturnih ustanov v Italiji in jo posebej tudi omenja novi deželni zakon za knjižnice.

Tržaški komunisti in razmejitve

Prva številka tega letnika Bollettina, ki ga izdaja Deželni inštitut za zgodovino odporniškega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini, je odprla svoje strani obravnavi perečega vprašanja zgodovine tržaške partije: izbire za jugoslovanske razmejitvene predloge v jeseni 1944, kar je bila novost, ki je imela velike posledice. Prvi prispevek je napisal Giorgio Iaksetich, uredništvo pa vabi še druge avtorje, da bi se oglasili.

Praznik češenj

Slovenska prosveta iz Mačkolj, ki je tudi letos pripravila tradicionalni praznik češenj, dokazuje, kako je kljub lahkotnemu sporedu mogoče ohraniti vaše prireditve na kulturni ravni in predvsem v slovenskem narodnem duhu. Praznik je tudi letos privabil v to istrsko vasico več tisoč ljudi. Podobno kot Mačkoljani zaslužijo vso pohvalo tudi Škedenjci, ki delujejo v okviru Doma Jakoba Ukmarja. V samem Škedenju so pripravili nadvse lepo slovensko prireditev, katere se je udeležilo veliko število ljudi.

Festival v Števerjanu

Že tradicionalni festival narodno zabavne glasbe, ki ga vsako leto prireja števerjansko društvo »Sedej« in ansambel »Hlede«, se iz leta v leto bolj in bolj uveljavlja. Letošnja sedma prireditev je kljub slabemu vremenu pritegnila izredno veliko število obiskovalcev.

V palači Attens v Gorici je bil v soboto, 4. junija, simpozij, posvečen temi »Povezava narodnih manjšin v novi stvarnosti združene Evrope«.

Simpozij sta priredila krožka za družbene vede Anton Gregorčič v Gorici in Virgil Šček iz Trsta. Zborovanja so se udeležili predstavniki

manjšin iz vse Italije. Od Slovencev so kot govorniki nastopili Drago Štoka, Andrej Bratuž, Aleš Lokar, Emidij Susič in Boris Pahor.

Baudouin de Courtenay in rezijanščina

Pred kratkim je izšla v New Yorku 32 strani obsežna knjižica z naslovom *Jan Baudouin de Courtenay on the dialects spoken in Venetian Slovenia and Režija*. Napisal jo je profesor na Kolumbijski univerzi Ra-

do Lenček, izdal pa *Society for Slovene Studies Newsletter*.

Gre za dopolnjeno predavanje z istim naslovom, ki ga je imel avtor maja 1976 v Chicagu na zborovanju o družbeno jezikovnih vprašanjih slovenske Koroške in Beneške Slovenije v sklopu letnega srečanja srednje zahodnega odseka ameriške družbe za razvoj slavističnih študij.

Po ameriškem običaju je besedilo le 13 strani dolgo, ostali prostor zajemajo opombe, zemljevidi, dodatki in bibliografije.

Lenček želi v študiji, ki je v tej obliki dostopna zelo širokemu krogu strokovnjakov, poudariti in okrepiti že uveljavljeno gledanje na narečja v Beneški Sloveniji in v Režiji kot slovenska narečja.

Veliki jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay je sicer dosegel zelo velike uspehe tudi v slovenskem jezikoslovju, za katero ima velike zasluge, pri svojem delu pa je zaradi nepoznavanja celotne problematike slovenskih narečij, kar je za obdobje, v katerem je deloval, razumljivo, naredil več napak, ki jih je znanstveno delo potem popravilo (predvsem Ramovš in Cronia). Kot piše Lenček, gre za tri vprašanja: za njegovo splošno delitev slovenskih narečij, za iskanje srbsko hrvaških vplivov v nekaterih beneško slovenskih narečjih in za poudarjanje, da je rezijanščina poseben slovanski jezik, ki nosi izredne vplive neindoevropskega jezika, verjetno turanskega.

Da gre tako pri beneških narečjih kot pri rezijanščini le za slovenska narečja, ki imajo tesne zveze z ostalimi slovenskimi narečji in ne potrebujejo eksotičnih razlag, so dokazali že poznejši znanstveniki, z nekaterimi jezikovnimi primerjavami pa dokazuje tudi Lenčkovo delo. Kljub temu pa se Baudouinove teze še ponavljajo tako pri nekaterih italijanskih jezikoslovcih (n.pr. Francescato), posebno pa pri politikih, ki nočejo priznati Slovencem v videmski pokrajini slovenskega značaja. Teza, ki jo Lenčkova študija zametuje z jezikoslovnega stališča, je razvidna že iz

stališča iz leta 1968 sedanjega deželnega tajnika Krščanske demokracije Sergia Colonija, ki ga je Lenček postavil pred besedilo študije kot »motto«.

Posebno zanimivo pa je manj znano pismo poljskega jezikoslovca italijanskemu kolegu Tagliaviniju iz leta 1927, dve leti pred smrtjo, ko jasno pravi, da je njegova teorija o turanskem izvoru rezijanščine, ki jo je zagovarjal 59 let, precej zgrešena. Sam pravi, da bi jo popravil, ko bi imel čas in na razpolago ves svoj na raziskavah zbrani material. Tako pa je ostalo njegovo novo stališče le v privatnem pismu.

Zadnji del Lenčkove knjižice, ki bo približala probleme našega zamejstva širšemu krogu strokovnjakov, prinaša posnetek neobjavljenega zapisa rezijanske pripovedke, ki jo je Baudouin de Courtenay zapisal v Režiji leta 1890. Lenček je našel tekst v leningrajskem arhivu, kjer hranijo še veliko neobjavljenega gradiva tega pomembnega jezikoslovca.

IVO JEVIKAR

—O—

V OCENO SMO PREJELI:

Carlo Podrecca: *SLAVIA ITALIANA*, ponatis. Uredil študijski center Nediža Špeter. Biografska ter spremna študija Pavel Petricig. Založništvo tržaškega tiska, Trst I. 1977.

MEDDOBJE, XV, št. 3/4. Iz vsebine: France Papež; Motiv doma in zdomstva pri Ivanu Cankarju; Lev Detela: Cankarjev umetniški svet lepote, pravičnosti in ljubezni; Vinko Beličič: Seme ognja; Vinko Brumen: Filozof France Veber - predstavljen svetu.

Ivan Cankar: *LA MADRE* (Na svetem grobu), Založništvo tržaškega tiska, Trst 1977.

Narodna in študijska knjižnica: *LETOPIS* za leta 1972-1976, Trst 1977.

Slavko Hribovec (Dr. Andrej - Slavko Uršič) *MISLI O DEMOKRACIJI*, ob tridesetletnici izida »Demokracije«, Trst - Gorica, 25. aprila 1977.

RAZPIS

1. Revija *Mladika* razpisuje

VI. literarni natečaj

za izvirno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine, z željo da bi dela odražala življenje, delo in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije.

2. Na razpolago so sledeče nagrade: Prva nagrada: 50.000 lir.

Druga nagrada: 30.000 lir.

Tretja nagrada: 20.000 lir.

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov *MLADIKA*, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 31. decembra 1977. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc in pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisu ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti *Mladike*. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1978. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

(nadaljevanje)

V članku je tudi dobesedna navdoba dela pozdravnega govora, ki ga je imel predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze iz Trsta Boris Race. Med drugim je govoril tako: »Kakor je za zagotovitev obstoja in uveljavitev vsake narodnostne skupnosti potrebno primerno vzdušje in iskrena naklonjenost večinskega naroda, tako so ji potrebne lastne organizacije, v katerih pripadniki manjšin združujejo pobude in napore ter združeni branijo svoje interese na vseh področjih. (...) Toda žive, dinamične manjšinske organizacije so v takem vzdušju *neobhodno sredstvo*, da si manjšinske skupnosti pridobijo možnost soodločanja o svoji bodočnosti. V razmerah, ki manjšini niso naklonjene, pa prevzamejo njene organizacije vlogo branilca njenih življenjskih interesov, se pravi branilca proti asimilaciji in borca za njen obstoj.«

Besede, ki sem jih podčrtal, kažejo na spremembo gledanja na manjšinsko življenje, ali pa predstavljajo čudno dvojno mero. V državi, kjer deluje strankarski sistem, je namreč jasno, da so organizacije, ki soodločajo o bodočnosti, *prvenstveno politične stranke*, ki na političnem področju in v izvoljenih svetih soodločajo in zastopajo zahteve, ki se izoblikujejo v manjšini in v drugih organizacijah, v katerih se manjšinci združujejo. *Neobhodno sredstvo*, potrebna lastna organizacija je v tem primeru pri nas *lastna politična stranka*, kar je tudi stališče pomembnega dela zamejskih Slovencev, ki letos to stališče zagovarjajo že *trideseto leto*, če štejemo le poveljna leta.

(sledi podpis)

KAKO BRANITI SVOJO ZEMLJO

Ob spomladanskem pohodu po vzhodnem tržaškem Krasu, ki ga je priredilo društvo »XXX Ottobre« v obrambo Krasa in proti načrtovani industrijski coni, je SKGZ z nekaterimi svojimi podružnicami natisnila in dala nalepiti plakat v slovenščini in italijanščini z vrsto vprašanj udeležencem pohoda:

KJE STE BILI, KO SO GRADILI NAFTOVOD? KJE STE BILI, KO SO GRADILI METANOVOD? KJE STE BILI, KO SO RAZLAŠČALI SLOVENSKO ZEMLJO, itd. itd.

Da, res je. Do tu se z vsebino popolnoma strinjam. Toda kaj pa zdaj, ko Slovencem iz Bazovice, Padrič, Gropade, Trebč in Opčin grozijo z novimi razlastitvami? Kaj pa zdaj, tovariši, včlanjeni v SKGZ? Nepoklicanim zagovornikom čistega, neokuženega Krasa očitajte to, kar bodo slovenski prebivalci Opčin, Trebč, Gropade, Padrič in Bazovice očitali jutri tudi vam!

Da. KJE STE BILI, KO SO RAZLAŠČALI SLOVENSKO ZEMLJO ZA INDUSTRIJSKO CONO NA KRASU, bomo lahko jutri zapisali na isti plakat. Vas ta misel ne strese? Skratka: Ali je mogoče, da bo razlaščenje, ki je bilo včeraj nekaj slabega, za novo industrijsko cono nekaj dobrega? Morda zato, ker bo 30.000 novih priseljencev naselilo zadnje ostanke slovenskega Krasa na tej strani meje?

Ironija ironije. Če do industrijske proste cone in razlastitev ne bo prišlo, bo zasluga tistih, ki so nas včeraj in nas bodo ob kaki drugi priložnosti še razlaščali.

A kaj! Saj je Boris Race 25. februarja letos ob dokončni potrditvi osimskih dogovorov po radiu izjavil, da bo izguba zemlje le **začasna!** Torej, dragi Kraševci, samo malo potrpiamo, pa bo vse kot prej! Tudi naše lehice, ograde in travnike bomo dobili nazaj v obdelavo. Seveda, nekaj cementa in paviljonov bo treba pospraviti. Ali pa jih bomo spremenili v vikende. Ali ne?

(Podpis)

★

V maju in juniju so nakazali PODPORNO NAROČNINO:

Darko DURČIK iz Rupe, g. Franc MALALAN z Vejne, Rado ŠTOK iz Trebč ter Stojan SOSIČ z Opčin. Za tiskovni sklad Mladike so darovali: Frančiška Hladnik iz Gorice 1.000 Lir, Marčela Pertot iz Barkovelj 1.000, Jože Šuligoj iz Gorice 1.000, Egon Malalan z Opčin 1.000.

Vsem iskrena hvala!

čuk na obelisku

Interpelacija

Zvedeli smo, da bo neki primorski poslanec vložil v ljubljanskem parlamentu interpelacijo naslednje vsebine: Prosim, da bi mi pojasnili, zakaj je Ljubljana na bojni nogi z Borisom Pahorjem, obenem pa zagovarja Santiaga Carrilla, saj vendar oba hočeta isto: pluralizem?

POZIV

Slovenski maturanti na Liceju, Trgovski akademiji in Učiteljski! Okupirajmo maturo! Primorski dnevnik bo z nami!

Maturant

Čukov slovarček

USTAVNI LOK: ...omogoča nekatere, da se ustavi (vsaj za nekaj let) ob postajah, ki jih določajo ideologije, vendar pospešujejo kariero.

ZGODOVINSKI KOMPROMIS: ...ali hudičeva poroka z blagoslovljeno vodo.

KOMUNIZEM: ...neke vrste ekumenizem.

EKUMENIZEM: ...neke vrste komunizem.

KONCERTNA DVORANA: ...načelo sardin v škatli, aplicirano na umetnost.

ČASNIK: ...dnevni obrok resnice po 200 lir.

ČRNA KAVA: ...draga kot resnica, imaš pa vsaj kaj od nje.

SOCIALIZEM: ...zaradi prostorske stiske in obilice socializmov stvarno nedoločljivo.

IDEOLOGIJA: ...potrebna, včasih celo koristna tujka.

DEMAGOGIJA: ...nepotrebna tujka; po zgledu strank in sindikatov rabite rajši evfemizme.

zasmehindobrovoljozasm

Oče pride s sedemletnim sinom iz cerkve. Sin vpraša očeta:

»Zakaj molimo 'mi ubogi grešniki'?»

»Sinko moj, kje si pa kdaj slišal o bogatih grešnikih!«

* * *

Irec in Škot sta doživela brodom in le s težavo priplavala na za puščen in suh otok.

Irec toži: »Le kaj se mi je moglo zgoditi hujšega! Tu ne bova mogla nič piti...«

Škot pa ga potolaži: »Le zahvali Boga, da nisva vzela povratne karte!«

* * *

»Mama, kaj nam je res Bog poslal Marjana z nebes?«

»Res, Ivan.«

»Ja, gotovo so hoteli imeti v nebesih nekoliko miru...«

* * *

Učitelj hoče preveriti, če znajo otroci pravilno stopnjevati pridevnike.

»No, Ivanček, povej mi presežnik pridevnika bolan!«

»Mrtev.«

* * *

Ameriški astronaut po radiu kliče zemljo:

»Halo! Cape Kennedy? Sovjetska vesoljska ladja se mi je zelo približala in kroži zelo blizu moje, lahko celo vidim, kako me hočejo fotografirati. Kaj naj storim?«

»Nasmehni se!«

»Kako si pa sprejel ugotovitev, da imate v podjetju milijonsko izgubo?«

»Na zunaj sem bil čisto miren, v srcu pa sem se kar za glavo prijemal.«

* * *

»Mojca, si bila pri zobozdravniku?«

»Ja, teta Ana.«

»Pridna! Tu imaš tisoč lir, ki sem ti jih obljubila. Kaj pa ti je zobozdravnik naredil?«

»Meni nič, mami je izdrl dva zoba.«

* * *

Zdravnik je temeljito pregledal svojega pacienta, potem pa mu rekel: »Veste, če bi bili vi star avto, bi vas bilo težko prodati.«

* * *

Učitelj: »Kdo je napisal Božansko komedijo?«

»Ne vem, gospod učitelj.«

»Kaj ne bi vedel. No, spomni se, kdo je imel dolg nos...«

»A razumem: Pinocchio...«

* * *

Ravno je še videl vlak, ki je izginjal za ovinkom. Na glas je začel tožiti:

»O, ti nesreča ti, kaj pa zdaj! Kakšna smola, kakšna nesreča! Da sem ga moral zamuditi!«

Neki stari gospe se je zasmilil in je ljubeznivo vprašala:

»Za koliko minut pa ste ga zamudili?«

»Za dve.«

»No, no, to je pa malo. Za tako malenkost se ne splača jeziti.«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1977. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 763-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

SPOROČILO UREDNIŠTVA

To številko Mladike smo zaključili prve dni julija. Gradiva je bilo precej, zato smo morali poglavje iz zamejskega slovstva odložiti na prihodnjo številko. Bralcem se za to opravičujemo. Nekaj gradiva za prihodnjo številko imamo že v predalu. Vse druge sodelavce pa prosimo, da nam svoje prispevke pošljejo čimprej. Vsem bralcem, dopisnikom in sodelavcem želimo prijetne poletne počitnice ter jim kličemo na svidenje na študijskih dneh »Draga '77«! Tako kot lani bomo vsem naročnikom tudi letos razposlali posebno prilogo s programom letošnje Drage. Priloga je že dotiskana in jo bodo nekateri prejeli skupaj s to številko.

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757